

Mirva Laanti
Marisa Sulvaran
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK), diakoni
Opinnäytetyö, 2020

MINULLA EI OLE KUVAA KERTOAA SINULLE MINUN TILANNE. ONKO SINULLA?

**Paperittomien tuen tarve kielteisen turvapaikkapäätöksen jäl-
keen.**

TIIVISTELMÄ

Mirva Laanti, Marisa Sulvaran
Paperittomien tuen tarve turvapaikanhakuprosessin aikana
60 sivua ja 2 liitettä
Kevät 2020
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto
Sosionomi (AMK), diakoni

Suomessa arvioidaan olevan 3000–10000 paperitonta ihmistä, joista valtaosa oleskelee pääkaupunkiseudulla. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää pääkaupunkiseudulla paperittomana elävien henkilöiden tuen tarvetta kielteisen turvapaikkahakemus päätöksen jälkeen. Tutkimuksessa tuodaan esille, mitä erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä haasteita paperittomat kohtaavat arjessa ja minkälaista tukea he kokevat tarvitsevänsä. Siinä selvitetään myös, mistä paperittomat ovat hakeneet apua, onko apu ollut riittävää ja minkälaisena he näkevät tulevaisuutensa. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Helsingin seurakuntayhtymän Ristin Suojassa -projektin kanssa.

Opinnäytetyössä käsitellään paperittomuutta ilmiönä, paperittomien kohtaamia haasteita sekä tarjolla olevia palveluita. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, johon aineistoa kerättiin teemahaastatteluiden avulla. Opinnäytetyötä varten haastateltiin kuutta (6) paperittomana pääkaupunkiseudulla elävää henkilöä. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysia käyttäen.

Tutkimustulosten perusteella paperittomat kokivat palvelut ja niiden saatavuuden riittämättömiksi. Vastaanottopalveluiden lakatessa vastaajat kokivat jäävänsä ilman tukea. Tutkimuksesta kävi ilmi, että paperittomille suunnattuja palveluita on vaikea löytää tai saada. Oleskeluluvan saamista pidettiin tärkeimpänä asiana ja muu saatu tuki koettiin merkityksellisenä mutta toissijaisena. Tutkimuksesta ilmeni myös, että paperittomana eläminen aiheuttaa erilaisia psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia, joihin on myös vaikea saada apua.

Asiasanat: Paperiton, oleskelulupa, tuen tarve, paperittomien palvelut

ABSTRACT

Mirva Laanti

Marisa Sulvaran

Undocumented migrants need for support during the asylum application process
60 Pages and 2 appendices

Spring 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's degree in social services and health care

Bachelor's Degree Programme in Social Services, Diaconal Work

It is estimated that there are between 3,000 and 10,000 undocumented migrants in Finland, most of them are living in the Helsinki metropolitan area. The aim of this development-oriented thesis was to identify what kind of support undocumented migrants in Helsinki metropolitan area need after getting negative decision for their asylum application. Another purpose was to explore what kind of physical and psychological challenges undocumented people have to face in their daily life and what kind of support they need, what kind of help they have had, if the help was enough and how they see their future in Finland. Our working life partner was a project called Ristin suojassa. It is a project of Evangelic Lutheran Parishes of Helsinki.

The theory section deals with undocumented migrants as a phenomenon, the challenges faced by undocumented migrants and the services available. The thesis was carried out as a qualitative research, where the material was collected through thematic interviews. We interviewed six (6) undocumented migrants living in Helsinki Metropolitan Area. The data was analyzed using content analysis.

According to the results of the research, services were perceived as inadequate. As the reception services ceased undocumented migrants felt left without support. The study revealed that services for undocumented migrants are difficult to find or obtain. The results also showed that obtaining a residence permit was considered as the most important issue and that other assistance was considered relevant but secondary. The study also revealed that living as an undocumented migrant causes a variety of mental and physical illnesses that were also difficultly treated.

Keywords: undocumented migrant, asylum application, need for support, services for undocumented migrants

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 PAKOLAISESTA PAPERITTOMAKSI.....	8
2.1 Kuka on paperiton?	8
2.2 Paperittomat Suomessa	10
3 PAPERITTOMIEN HAASTEET SUOMESSA.....	12
3.1 Turvapaikanhakuprosessi	13
3.2 Paperittomana eläminen–riski mielenterveydelle	15
4 PAPERITTOMILLE SUUNNATTUJA PALVELUITA	18
4.1 Paperittoman terveyspalvelut Suomessa	20
4.2 Auttavia tahoja	21
4.3 Kirkkoturva	23
4.4 Diakoniatyö	25
4.5 Ristin suojassa -projekti	26
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
5.1 Laadullinen tutkimus	28
5.2. Haastattelut.....	30
5.3 Aineiston analyysi	31
6. TUTKIMUKSEN TULOKSET	33
6.1 Lähteminen kotimaasta	33
6.2 Kotimaahan palaaminen	34
6.3 Fyysisen ja psyykkisen tuen tarve.....	37
6.4 Auttavat tahot.....	40
6.5 Tulevaisuus.....	43
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	46
7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	50
7.2 Jatkotutkimusmahdollisuuksia.....	51
7.3 Ammatillinen kasvu	51

LÄHTEET	54
Liite 1	59
Liite 2	60

1 JOHDANTO

Paperittomista henkilöistä on tullut arkipäivää myös Suomessa. Maailmalla ilmiö on ollut jo pitkään tunnistettu. Vuonna 2015 koko Eurooppaan ja myös Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, noin 32 500 ihmistä. Nykyisen tiedon mukaan heistä noin 12 000 ihmistä on poistunut tai poistettu Suomesta ja arviolta 15 000 ihmistä on saanut myönteisen päätöksen oleskeluluvasta tai heidän asiansa on yhä jollain lailla kesken. Tämä tarkoittaa, että Suomessa on tuhansia ihmisiä, joiden olinpaikka ei ole viranomaisten tiedossa. (Aalto 2019.) Eniten Suomeen saapui turvapaikanhakijoita Irakista, josta heitä tuli 20 484 henkilöä ja toiseksi eniten Afganistanista, 5214 henkilöä. (Euroopan muuttoliikeverkosto 2019.)

Tämä opinnäytetyö käsittelee pääkaupunkiseudulla elävien paperittomien tuen tarvetta erityisesti siinä tilanteessa, jossa henkilö on saanut kielteisen turvapaikapäätöksen ja hänen oikeutensa vastaanottopalveluihin päättyy. Vastaanottopalveluiden päättyminen tarkoittaa, että henkilön oikeus käyttää sosiaali- ja terveyspalveluita lakkaa, sekä mahdollinen työnteko-oikeus poistuu.

Vastaanottopalveluiden ulkopuolelle jääneet ihmiset jäävät kokonaan vaille yhteiskunnan tukiverkkoa. He ovat alttiina hyväksikäytölle, ja heidän jo mahdollisesti ennestään heikko psyykinen ja fyysinen terveydentilansa on uhattuna. He voivat olla luku- ja kirjoitustaidottomia eivätkä välttämättä osaa kuin omaa kieltään. Tämä ihmisryhmä on erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ja meidän opinnäytetyömme aiheena on selvittää, minkälaista tukea paperittomat tarvitsevat, mistä he voivat saada apua heidän jäädessään paperittomiksi ja miten he löytävät avuntarjoajat. Opinnäytetyö tehtiin Helsingin seurakuntayhtymän Ristin suojassa -projektille, joka projektin ollessa loppusuoralla keräsi tutkittua tietoa paperittomina elävistä ihmisistä. Projekti päättyi helmikuussa 2020, mutta sille on tulossa jatkoksi uusi diakoniaprojekti nimeltään Turvaverkko.

Opinnäytetyötä varten kokosimme materiaalia alan kirjallisuudesta, tieteellisistä artikkeleista sekä tutkimusraporteista sekä keräsimme tietoa myös sähköisenä

käyttämällä hakusanoja. Koska paperittomuus on Suomessa verrattain uusi asia, paperittomia koskevia tutkimuksia on meillä tehty vain vähän. Halusimme käytettävän aineiston olevan mahdollisimman uutta tietoa, koska opinnäytetyömme aihealueen tiimoilla on tapahtunut paljon muutoksia vuoden 2015 jälkeen.

Opinnäytetyön tuottaman tiedon avulla on tarkoitus lisätä ymmärrystä paperittomista ja heidän erittäin haasteellisesta elämäntilanteestaan. Tarkoituksena on myös osoittaa, kuinka tärkeää on, että paperittomien tukemiseen kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota. Tutkimuksen tuloksista voivat hyötyä paperittomia kohtaavat tahot sekä asiakkaat itse. Myös lainsäätäjät voivat hyötyä tiedoista.

2 PAKOLAISESTA PAPERITTOMAKSI

Maailmassa on 70,8 miljoonaa ihmistä, jotka ovat joutuneet siirtymään kotiseudultaan (Suomen pakolaisapu. Pakolaisuus maailmalla). Syitä liikkeellelähtöön ovat esimerkiksi erilaiset maailmalla tapahtuvat kriisit, väestönkasvu, nuorisotyöttömyys, ympäristösyöt sekä ruoan hinta ja nälkä (Eduskunta. Tietoa eduskunnasta). Näistä 70,8 miljoonasta ihmisestä 25,9 miljoonaa on pakolaisia, 41,3 miljoonaa kotimaansa sisällä siirtymään joutuneita ja 3,5 miljoonaa turvapaikanhakijoita (Suomen pakolaisapu. Pakolaisuus maailmalla). Vertailun vuoksi kerrotaankoon, että tilastojen mukaan vuonna 2018 oli oman maan rajojen ulkopuolella ihmisiä pakolaisena eniten Turkissa, jossa heitä oli 3 993 404. Saksassa, joka oli tilastossa viidentenä, oli 1 433 121 ihmistä ja Suomessa, joka oli sijalla 67, oli pakolaisena 25 585 ihmistä. (Globalis. Tilastot. Pakolaiset kohdemaittain.)

Vuonna 2015 Eurooppaan saapui yli 1,2 miljoonaa uutta turvapaikanhakijaa. Suurin osa heistä saapui maista, joiden valtioiden sisäinen järjestys on heikko tai puuttuu kokonaan, esimerkiksi Somaliasta, Irakista ja Afganistanista. (Hiltunen 2019, 214, 25.) Kaikki kotimaansa jättävät eivät kuitenkaan päädy turvapaikanhakijoiksi, vaan monet etenkin luonnonkatastrofeja paenneet odottavat pääsevänsä nopeasti takaisin kotimaahansa (Pakolaisapu. Pakolaisuus maailmalla). Osa maailmalla ja Suomessa olevista turvapaikanhakijoista päätyy kuitenkin paperittomaksi

2.1 Kuka on paperiton?

Paperittomista ihmisistä on suomessa käytetty termiä *laiton maahanmuuttaja*, joka on harhaanjohtava, sillä ihminen ei voi olla laitton. Euroopan ihmisoikeus- ja pakolaisjärjestöt sekä useat kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt ovat suositelleet, ettei laitton- sanaa käytettäisi koska se viittaa rikollisuuteen ja näin ollen voi vaikuttaa kielteisesti ihmisten mielikuviin pakolaisista. (Gothoni & Siirto 2016, 119.)

Paperittomuuden käsitteen tekee hankalaksi se, ettei sitä ole määritelty laissa eikä asetuksissa, eikä juuri heitä koskevaa lainsäädäntöä ole tällä hetkellä olemassa. Yksinkertaisesti määriteltynä ihminen on paperiton silloin, kun hänellä ei ole laillista oikeutta oleskella maassa. Paperittomalla voi siis silti olla henkilöllisyyden todistamiseen tarvittava dokumentti, esimerkiksi passi, mutta on myös mahdollista, ettei henkilöllisyyttä todistavia tositteita ole ollenkaan. Ihminen voi päätyä oleskelemaan Suomessa paperittomana esimerkiksi silloin, kun hän saa kielteisen päätöksen turvapaikka- tai oleskelulupahakemukseensa ja kun turvapaikkahakemukseen tehty kielteinen ratkaisu on lainvoimainen tai voimassa on täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamiseksi. Ihminen voi myös jäädä Suomeen viisumin tai oleskeluluvan umpeuduttua ja voi myös olla, että oleskelulupaa ei ole haettu ollenkaan. (Pakolaisneuvonta. Tietoa pakolais- ja ulkomaalaisoikeudesta; Sosiaali- ja terveysministeriö.)

Uuspaperittomiksi kutsutaan ihmisiä, jotka ovat jääneet maahan saatuaan kielteisen turvapaikkapäätöksen. Heidät poistetaan vastaanottojärjestelmänpiiristä, mutta heitä ei voida poistaa maasta laillisin keinoin. Heidän oleskelunsa Suomessa voi silti olla viranomaisten tiedossa. (Jauhiainen, Gadd & Jokela 2017, 11.) Esimerkiksi Irak on kieltäytynyt vastaanottamasta vastentahtoisesti maahan palautettavia kansalaisiaan, mutta rikoksiin syyllistyneitä henkilöitä voidaan palauttaa (Takala 2018).

Kielteisen päätöksen saatuaan henkilöllä on yleensä 30 päivää aikaa poistua maasta vapaaehtoisesti. Määräajan laskeminen alkaa, kun hakija saa kielteisen päätöksen olettaen, että hallinto-oikeus ei kiellä täytäntöönpanoa. Jos hallinto-oikeudelta haettu täytäntöönpanokieltihakemuskin hylätään, alkaa määräajan laskeminen hallinto-oikeuden päätöksestä. (Maahanmuuttovirasto.) Uuspaperittomat, jotka jäävät Suomeen kielteisestä turvapaikkapäätöksestä huolimatta, ovat pääosin niitä, joilla ei oikeastaan ole muuta vaihtoehtoa. Ne henkilöt, jotka voisivat palata turvallisesti lähtömaahansa jatkamaan elämäänsä, tai ne, joiden verkostot ulottuvat muualle Eurooppaan, poistuvat mieluummin kuin jäävät Suomeen paperittomina. (Helsingin Diakonissalaitos. Suojattomat hankkeen raportti 2017.)

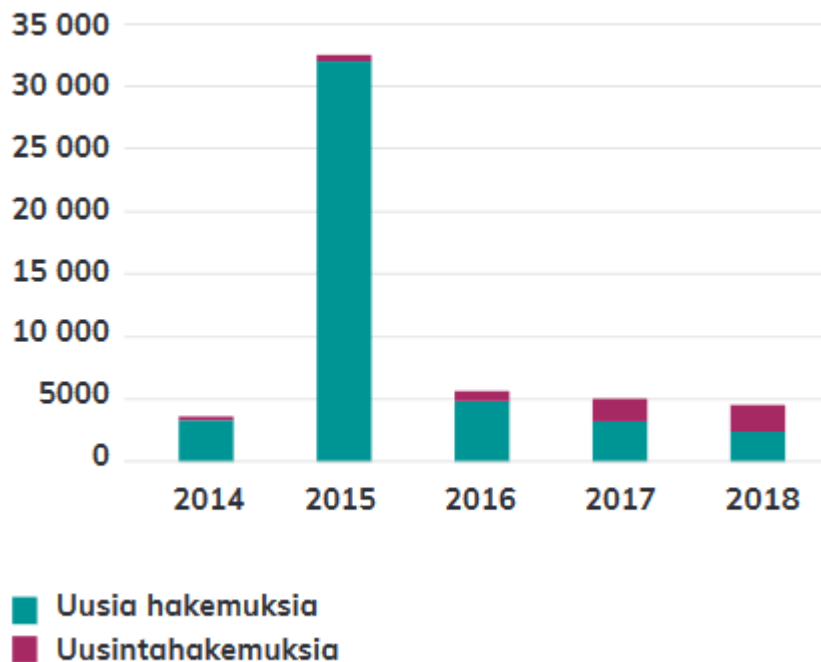
Myös siirtolaiset, jotka eivät varsinaisesti oleskele laittomasti maassa, voidaan luokitella paperittomiksi, sillä he ovat peruspalvelujen kannalta paperittoman kaltaisessa asemassa. Heitä ovat esimerkiksi ilman viisumin tai oleskeluluvan edellyttämää riittävää sairaskuutusta Suomessa oleskelevat ulkomaalaiset tai rekisteröitymättömät EU-kansalaiset. Paperittomaksi voi siis päätyä monella tavalla, mutta yhteistä heille on se, ettei heillä ole samoja oikeuksia sosiaali- ja terveyspalveluihin kuin maassa laillisesti oleskelevilla. (Jauhiainen ym. 2017, 12.)

Opinnäytetyössämme paperiton on henkilö, jolla ei ole virallista lupaa oleskella Suomessa. Hän voi olla kielteisen turvapaikkapäätöksen saanut tai viisumin umpeuduttua maassamme laittomasti oleskeleva henkilö. Saattaa olla, ettei paperittomalla ole ollenkaan asiakirjoja itsestään. Pelkästään matkustusasiakirjan tai muun henkilöllisyyden tunnistamiseen tarvittavan tositteen puuttuminen ei kuitenkaan tee kenestäkään paperitonta. Monen turvapaikanhakuprosessin läpikäyneen status vaihtelee turvapaikanhakijasta paperittomaan, sillä uuden turvapaikkahakemuksen vireillepano palauttaa henkilön oikeuden vastaanottopalveluihin ja näin ollen myös sosiaali- ja terveyspalveluihin. Turvapaikanhakijoiden sosiaali- ja terveyspalvelut ovat kuitenkin suppeammat kuin kansalaisten, alaikäisten kohdalla palvelut ovat samat kuin muiden alaikäisten kuntalaisten. (Pakolaisapu. Sanasto.)

2.2 Paperittomat Suomessa

Kuten kuvasta 1. on nähtävissä, Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita vuonna 2015. Tämä on osaltaan vaikuttanut paperittomaksi jäävien ihmisten määrän kasvuun. Siihen ovat vaikuttaneet myös poliittiset päätökset. Ennen vuotta 2016 turvapaikanhakijoille myönnettiin tilapäinen oleskelulupa maasta poistamisen estymisen vuoksi, mutta heinäkuussa 2016 tuli voimaan lakimuutos, jonka myötä heistä tulee paperittomia. Monille ilman laillista lupaa oleskella Suomessa on paras vaihtoehto useiden huonojen vaihtoehtojen joukossa. (Pakolaisneuvonta. Asiantuntijajärjestö. Tietoa pakolais- ja ulkomaalaisoikeudesta. Paperittomat

Turvapaikkahakemusten määrä 2014-2018

Lähde: Migri

Kuva 1. Turvapaikkahakemusten määrä 2014—2018

Humanitaarisen oleskeluluvan lakkauttaminen 2016 tarkoitti sitä, että monet humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneet jäivät yhtäkkiä tyhjän päälle, vaikka olivatkin asuneet Suomessa jo pitkään. Kaiken kaikkiaan paperittomia arvioidaan oleskelevan Suomessa 3000–10000. (Helsingin Diakonissalaitos.) Viranomaiset törmäävät paperittomiin Suomessa lähinnä erilaisissa tarkastuksissa. Arjessa kolmannen sektorin toimijat, kuten esimerkiksi eri kirkkokunnat ja järjestöt, kohtaavat usein paperittomia ihmisiä, koska niiden toimintaan on yleensä mahdollista osallistua ilman henkilöllisyyden todistamista. (Leppäkorpi 2011, 89–90.)

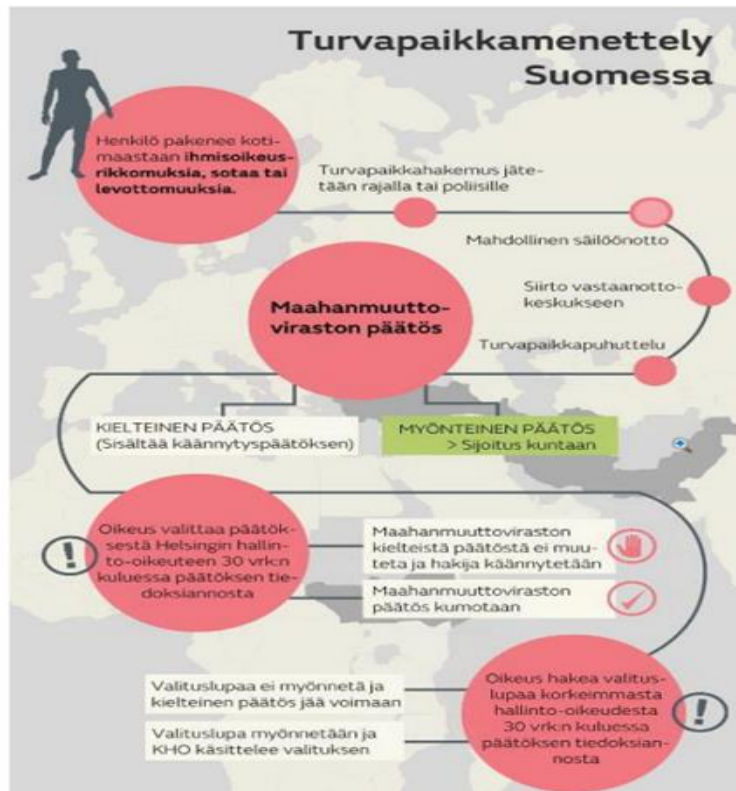
3 PAPERITTOMIEN HAASTEET SUOMESSA

Paperittomat ovat erityisen haavoittuva ryhmä. Puutteellinen terveydenhuolto, heikot elämisen olosuhteet, asunnottomuus ja köyhyys ovat paperittomien ihmisten arjessa kohtaamia haasteita. Stressitekijöitä ovat myös epävarmuudessa eläminen ja se, ettei pysty välttämättä vaikuttamaan omaan tulevaisuuteensa. Paperittomien henkilöiden mielenterveyttä voivat rasittaa myös fyysiset sairaudet, huoli omasta ja läheisten turvallisuudesta. Maasta poistamisen pelko voi myös kuormittaa psyykkistä terveyttä, sillä se kasvattaa stressiä ja ihminen saattaa syrjäytyä. Paperittomien on myös vaikeaa lähestyä viranomaistahoja, koska he pelkäävät, että heidät ilmiannetaan poliisille. (Castaneda ym. 397–399, 2018)

Poliisi on listannut julkaisemaansa toimintaohjelmaan (2017) mukaan laittomaan maassa oleskeluun yhdistettyjä riskejä. Ensimmäisenä mainittakoon syrjäytyminen. Kun ihminen elää ilman oikeuksia maassa sekä välttelemään viranomaistahoja, hän väkisin ajautuu elämään yhteiskunnan ulkopuolella. Yhteiskunnan ulkopuolella eläminen taas voi aiheuttaa riskin ajautua rikollisen toiminnan piiriin joko rikollisryhmien hyväksikäyttämänä, rikoksen uhrina tai rikoksentekijänä. Luvaton maassaolo lisää myös pimeää työntekoa sekä harmaata taloutta sekä voi myös aiheuttaa uudenlaisten rikosilmiöiden ja rikollisten rajat ylittävää yhteistoimintaa ja voi toimia kimmokkeena erilaisten ääriilikkeiden toiminnan lisääntymiseen. Tämä voi johtaa yleisen turvallisuustilanteen heikkenemiseen sekä pelkona on myös sosiaali- ja terveystalouden kuormittuminen. (Poliisi. Tietoa poliisista. Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma 2017–2020.)

3.1 Turvapaikanhakuprosessi

Kuten alla olevasta kuvasta voidaan päätellä, turvapaikanhakeminen on monimutkainen prosessi.

Kuva.2 Turvapaikkamenettely Suomessa

Lähteet: Pakolaisneuvonta ry, Maahanmuuttovirasto (MTV uutiset)

Kun turvapaikanhakija saapuu Suomeen, hänen tulee ilmoittautua rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille. Poliisi tai rajatarkastusviranomainen rekisteröi henkilön turvapaikanhakijaksi, jonka jälkeen turvapaikanhakija ohjataan vastaanottokeskukseen. Yleensä turvapaikanhakija ohjataan ensin niin sanottuun transit-keskukseen, joka on lähellä paikkaa, jossa suoritetaan turvapaikkapuhuttelu. Maahanmuuttovirasto arvioi, onko turvapaikalle perusteita. Turvapaikansaamiseen tarvittavat perusteet on määritelty tarkasti niin laissa kuin kansainvälisissä sopimuksissa. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.)

Turvapaikanhakija kutsutaan turvapaikkapuhutteluun, jossa selvitetään ensimmäisenä hakijan henkilöllisyys ja matkareitti. Matkareitti määrittää, onko hakijalla ylipäättään oikeus hakea turvapaikkaa Suomesta. Turvapaikkapuhuttelussa kerrotaan syyt, miksi haetaan turvapaikkaa. Ennen puhuttelua hakijalla on oikeus saada oikeudellista neuvontaa. Hakija voi myös anoa lupaa ottaa mukaansa tukihenkilön. Maahanmuuttovirasto päättää, saako tukihenkilö osallistua puhutteluun vai ei. Haastattelun ja hakemuksen perusteella päätetään, onko hakijalla oikeus saada turvapaikka Suomesta. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.)

Jos maahanmuuttovirasto pitää turvapaikkahakemusta perusteettomana, esimerkiksi jos hakemuksen perusteeksi ei ole esitetty mitään kansainväliseen suojeluun oikeuttavaa syytä, hakemus voidaan käsitellä nopeutetussa menettelyssä. Näin käy myös, jos turvapaikanhakija tulee maasta, johon hänet voidaan palauttaa turvallisesti. Kun turvapaikkahakemusta käsitellään, tutkitaan ensin, onko hakijalla perusteita turvapaikkaan tai toissijaiseen suojeluun. Jos perusteita ei ole silloin tutkitaan voiko turvapaikanhakijalle myöntää oleskelulupa jollain muulla perusteella. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.)

Turvapaikanhakijan tilanne vaikuttaa hakemuksen käsittelyaikaan (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.). Käsittelyaika voi olla pitkä ja se voi kuormittaa mielenterveyttä, hyvinvointi heikkenee, kun tulevaisuus on epävarma (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi). Kun hakemus on käsittelyssä hakija voi asua vastaanottokeskuksessa tai yksityismajoituksessa. Silloin hänelle kuuluu vastaanottokeskuksen palvelut. Turvapaikanhakija siirretään tässä vaiheessa eri vastaanottokeskukseen, kuin minne hän meni Suomeen tullessaan. Vastaanottokeskusta voi joutua vaihtamaan useaan kertaan. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.)

Päätös turvapaikasta tulee poliisilta tai maahanmuuttovirastosta. Myönteinen päätös tarkoittaa sitä, että turvapaikanhakija saa turvapaikan eli pakolaisaseman, toissijaista suojelua tai oleskeluluvan muulla perusteella. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.) Turvapaikka tarkoittaa, että turvapaikanhakijalla on pakolaisasema. Mikäli turvapaikan saamisen edellytykset eivät syystä tai toisesta

täyty, turvapaikanhakijalle voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella, tälle voi olla perusteena esimerkiksi se, että kotimaassa turvapaikanhakijaa uhkaa kidutus, teloitus tai kuolemanrangaistus. Jos oleskelulupa myönnetään jollain muulla perusteella, syynä voi olla esimerkiksi terveydelliset syyt. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta.)

Jos turvapaikanhakija saa kielteisen turvapaikkapäätöksen hänelle annetaan päätöksen yhteydessä yleensä käännytyspäätös. Se tarkoittaa, että turvapaikanhakijalle annetaan 30 päivää aikaa poistua maasta vapaaehtoisesti, muuten poliisi poistaa hänet maasta. Kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen turvapaikanhakija voi tehdä uusintahakemuksen. Uusintahakemukselle on monia erilaisia syitä. Turvapaikanhakijalla voi olla uusia perusteita sille, miksi hänen tulisi saada myönteinen turvapaikkapäätös. Osa hakijoista pyrkii uusintahakemuksella viivyttämään maasta poistamistaan. Osa taas kokee, että oma arvio kotimaansa turvallisuustilanteesta poikkeaa Maahanmuuttoviraston ja hallintotuomioistuinten arviosta. Turvapaikanhakijalla on mahdollisuus valittaa käännytyspäätöksestä, silloin häntä ei voida häätää maasta ennen hallinto-oikeuden päätöstä. Kielteisen korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen käännytyspäätös astuu voimaan ja hakijasta tulee paperiton, eikä hänellä ole enää oikeutta vastaanottokeskuksen palveluihin, eikä hänellä ei ole myöskään oikeutta tehdä töitä. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta; Sisäministeriö. Turvapaikanhakijoiden uusintahakemukset.)

3.2 Paperittomana eläminen—riski mielenterveydelle

Maahanmuuttajaan kohdistuu muuton kautta monenlaisia psykososiaalisia haasteita. Ongelmiin vaikuttavat esimerkiksi maahanmuuttajan ikä, sukupuoli ja koulutustausta. Suurin vaikuttaja ongelmien suuruuteen ovat kuitenkin syyt, miksi henkilö on lähtenyt kotimaastaan. Kun ihmiseltä viedään oikeudet kohtuulliseen elämisentasoon, kuten ruoka, asuminen ja turvallisuus, seurauksena ovat monenlaiset terveysongelmat. (Andersson, Ascher & Hjern 2018, 8.)

Maahanmuuttajat on jaoteltu kahteen ryhmään: Pakotetun tai vapaan muodon maahanmuutto. Pakolainen edustaa pakotettua maahanmuuttoa. Henkilöillä, jotka ovat pakotetun maahanmuuton läpikäyneitä on moninkertaisesti mielenterveysongelmia verrattuna muihin maahanmuuttajiin. (Schubert 2007, 186–187.) Osa paperittomista on taustaltaan turvapaikanhakijoita, minkä takia voidaan olettaa, että turvapaikanhakijoista tehdyt tutkimukset kertovat jotain myös paperittomien mielenterveysongelmista (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Paloma-hanke. Tutkimus ja kehittäminen. Tutkimukset ja hankkeet. Paloma kehittää pakolaisten mielenterveyspalveluita).

Mielenterveysongelmat, joita pakolaisilla esiintyy, vaihtelevat laadultaan. Psykkisiä ongelmia voivat aiheuttaa esimerkiksi ikävä kotimaahan ja oman identiteetin uudelleen rakentaminen, suru läheisten menettämisestä tai kidutus ja vankeus kotimaassa. (Schubert 2007, 187.) Kesäkuussa 2019 julkaistussa Terveyden ja hyvinvoinninliiton turvapaikanhakijoita koskevan TERTTU terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan lähes 40 prosenttia maahan tulleista aikuisista turvapaikanhakijoista kärsi merkittävästä masennus- ja ahdistuneisuusoireista. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Tutkimus ja kehittäminen. Tutkimukset ja hankkeet. Turvapaikanhakijoiden alkuterveydentarkastuksen valtakunnallinen kehittämishanke 2019.)

Työterveyslaitoksen, Tilastokeskuksen sekä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ulkomaalaistaustaista väestöä vuonna 2014 kartoittanut tutkimus listaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien ryhmiä. Heitä ovat heikosti koulutetut, luku- ja kirjoitustaidottomat, yksin lasten kanssa kotona olevat naiset, Suomeen murrosiässä muuttaneet tai yksin Suomeen muuttaneet alaikäiset, turvapaikanhakijat ja pakolaiset, kielitaidottomat sekä paperittomat. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi)

YK:n yleissopimuksessa, joka koskee vammaisten henkilöiden oikeuksia, on pykälä koskien haavoittuvaan ryhmään kuuluvia turvapaikanhakijoita. Tähän luokitellaan myös masennuksesta ja posttraumaattisesta stressireaktiosta kärsivät.

Tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijoista 30–70 prosenttia kärsii masennuksesta, traumaperäisistä stressihäiriöistä yli 30 prosenttia ja kidutuksen uhreja on arvioiden mukaan 35 prosenttia. (Gothoni & Siirto 2016, 67.)

Monet paperittomat ovat saapuneet hakemaan turvapaikkaa sodan keskeltä ja he saattavat olla kokeneet väkivaltaa kotimaassaan. Kun pitkään kestäneen turvapaikkaprosessin jälkeen tuloksena on kielteinen päätös, se voi vahvistaa jo syntynyttä traumaa, koska ihminen kokee, ettei hänen kokemuksiaan oteta todesta. (Andersson ym. 2018, 1.) Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan paperittomat kuvaavat oloaan epätodelliseksi ja kokevat olevansa arvottomia eläessään jatkuvan pelon kanssa siitä, että heidät karkotetaan. Myös huoli siitä, miten kustantaa mahdolliset terveydenhuoltokustannukset, kokemukset sosiaalisesta eristäytymisestä ja se, ettei heillä ole sosiaalista tukea, rasittaa tutkimuksen mukaan paperittoman arkea. (Andersson ym. 2018, 2.)

Pakolaisen psyykkisten sairauksien tunnistaminen voi olla monella tapaa haastavaa. Kun on kyse mielenterveydestä, voivat erot kulttuurien välillä korostua, eikä ammattilainen välttämättä tunnista oireita, eikä asiakas osaa välttämättä kertoa niistä myöskään itse. Näin ollen pääsy oikeanlaiseen hoitoon voi olla vaikeaa, varsinkin paperittomalla, jolla ei ole oikeutta kuin välttämättömään hoitoon. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.)

4 PAPERITTOMILLE SUUNNATTUJA PALVELUITA

Vuonna 1948 julkistettujen ihmisoikeuksien 25. artikla sanoo seuraavaa: ”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta”. (Ihmisoikeusliitto. Ihmisoikeudet. Ihmisoikeuksien julistus). Suomen perustuslaissa sanotaan: ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella”. (L 731/1999).

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 12 § säättää kunnassa oleskelevien henkilöiden oikeudesta kiireelliseen sosiaalihuoltoon. Säädöksen mukaan kunnassa oleskelevilla henkilöillä on oikeus saada heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa perustuvat sosiaalipalvelut siten, etteivät heidän toimeentulonsa eivätkä oikeutensa välttämättömään huolenpitoon vaarannu. Kiireellinen sosiaaliapu haetaan oleskelukunnasta. Sosiaalihuoltolain 29 §:ssä sanotaan, että henkilön tarvitsema huolenpito ja välitön turva on annettava erilaisissa hätä- ja kriisitilanteissa vuorokauden ajasta riippumatta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017.)

Paperittomille tarjottavien palveluiden määrä ja laatu vaihtelee paljon Suomessa, koska paperittomia koskevaa lakia ei ole vielä olemassa eikä näin ollen mikään tahon säädetä eikä valvo paperittomien ihmisten kohtelua. URMIN (Urbanization, Mobilities and Immigration) kaupunkianalyysin (2018) mukaan neljä viidestä kunnasta auttaa paperittomia. Terveystuollonpalveluja on tarjolla lähes kaikissa kunnissa, mutta se, millaisia palveluita on tarjolla, vaihtelee suuresti. Erilaisia asumispalveluita tarjoaa yli puolet kunnista, asumispalveluita tarjoavat myös yksityishenkilöt ja seurakunnat. Muita sosiaalihuollon palveluja oli tarjolla 66 prosentilla kunnista, jossa oli paperittomia. Laajemmin tukipalveluja oli tarjolla erityisesti suuremmissa kaupungeissa. (Jauhiainen & Gadd 2018.) Helsingissä paperiton henkilö voi saada toimeentulotukea yhteensä 260 euron arvosta kuussa eli harkinnanvaraisesti sata euroa käteistä ja 160 euroa ruokakaupan maksu-

sitoumuksena (Kuokkanen 2019). Joissakin kunnissa paperittomat ohjataan järjestelmään, jonka tarkoitus on ohjata paperittomat vapaaehtoisesti valtion tuella pois Suomesta, toisissa kunnissa on taas mahdollista saada palveluita ilman, että käynti rekisteröidään (Jauhiainen & Gadd 2018).

Avustettu vapaaehtoinen paluu on järjestelmä, joka auttaa kansainvälistä suoje-
lua hakevaa ulkomaalaista, joka ei voi tai halua jäädä vastaanottavaan maahan,
palaamaan vapaaehtoisesti lähtö- tai kotimaahansa tai muuhun maahan, jossa
hänellä on oleskelulupa. Vapaaehtoista paluuta suositellaan aina ensisijaisesti
henkilöille, joille ei myönnetä oleskelulupaa tai joilla ei ole todennäköisesti mah-
dollisuutta saada turvapaikkaa vastaanottavasta maasta. (Voluntary return. Va-
paaehtoinen paluu.) Vapaaehtoisen paluun katsotaan olevan ihmisarvoa kun-
nioittava tapa palata kotimaahan ja kotoutua uudelleen. Palaamisesta tekee pää-
töksen palaaja itse neuvoteltuaan paluuta organisoivien tahojen kanssa. Palaajalla on oikeus perua paluunsa milloin tahansa. Vapaaehtoisen paluun tukea on mahdollista saada, jos henkilö ei voi rahoittaa paluutaan itse ja toteaa itse olevansa paluun tarpeessa. Taloudellinen tuki voi kattaa paluumatkan kustannukset ja antaa mahdollisuuden palaajalle aloittaa uusi elämä joko rahallisesti tai hyödyketuella. Hyödyketuella tarkoitetaan erilaisia tarvikkeita tai palveluja, joiden avulla palaaja voi esimerkiksi kouluttautua tai perustaa yrityksen kotimaassaan. (International Organization for Migration.)

Vapaaehtoinen paluu on kuitenkin osoittautunut ongelmalliseksi muun muassa siksi että Suomi sai huomautuksen Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimelta Irakilaismiehen palauttamisesta koskevassa asiassa. Suomen katsottiin rikkoneen ihmisoikeussopimuksen artiklaa kaksi, jonka mukaan kaikilla on oikeus elää. Suomi palautti Irakiin miehen, jonka henkeä oli toistamiseen uhattu kotimaassa. Migri tunnusti olemassa olevan uhan, mutta ei katsonut sen olevan vastaajaan henkilökohtaisesti kohdistettu uhka. Kaksi viikkoa Irakiin paluunsa jälkeen mies surmattiin. (Valtioneuvosto 2019; Mäntymaa 2019.)

4.1 Paperittoman terveyspalvelut Suomessa

Terveydenhuoltolain mukaan julkinen terveydenhuolto on aina velvollinen antamaan kiireellistä hoitoa kaikille sitä tarvitseville. Kiireellisellä hoidolla tarkoitetaan äkillisen sairastumisen, vamman, pitkäaikaissairauden vaikeutumisen tai toimintakyvyn alenemisen edellyttämää välitöntä arviota ja hoitoa, jota ei voida siirtää ilman sairauden pahenemista tai vamman vaikeutumista. Julkinen terveydenhuolto on velvollinen tarjoamaan myös kiireellistä apua koskien suun terveydenhuoltoa, mielenterveyshoitoa, päihdehoitoa ja psykososiaalista tukea. Jos potilaalla ei ole oleskelulupaa tai kotikuntaa Suomessa, hän joutuu maksamaan kaikki hoidosta aiheutuvat kustannukset itse. Myös kaikki kiireetön hoito tulee asiakkaan maksaa itse. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Laittomasti maassa olevien terveydenhuolto.)

Helsingin, Espoon ja Turun kaupungit mahdollistavat paperittomien ihmisten hoidon. Helsingissä paperittomat saavat kiireellisen hoidon samoin tavoin ja samoilla kustannuksilla kuin helsinkiläiset. Helsingin kaupunki teki päätöksen syksyllä 2017, että paperittomien terveyspalveluja laajennetaan siten, että kiireellisten palvelujen lisäksi heillä on oikeus muun muassa kroonisten sairauksien hoitoon ja rokotuksiin. Paperittomilla on myös oikeus välttämättömään hoitoon ja lisäksi alle 18-vuotiaille ja raskaana oleville kuuluvat samat terveydenhuollon palvelut kuin helsinkiläisille. (Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveyspalvelut.) Turun kaupunki ja Espoon kaupunki päättivät vuonna 2016 että he alkavat järjestää raskaana oleville paperittomille naisille ja lapsille terveydenhuoltopalvelut Helsingin mallia mukaillen (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Paperittomien terveyspalvelut Suomessa).

Global Clinic on palvelu, joka perustuu vapaaehtoistoimintaan, se tarjoaa perusterveydenhuollon tasoista hoitoa paperittomille. Maksuton palvelu on tarkoitettu henkilöille, joita ei oteta julkisen terveydenhuollon piiriin. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Paperittomien terveyspalvelut Suomessa.) Global Clinic toimii Suomessa Helsingissä, Joensuussa, Lahdessa, Tampereella, Turussa sekä Oulussa. Helsingin klinikka tarjoaa myös mahdollisuuden keskustella psykologin

sekä Pakolaisneuvonnan lakimiehen kanssa. Toimintaa pyörittävät vapaaehtoiset ja klinikoilta on mahdollista saada moniammatillista neuvontaa ja apua terveysongelmiin. Klinikoilla on kuitenkin rajalliset hoitomahdollisuudet, joten kiireellisissä tapauksissa tulee aina hakeutua päivystykseen. Klinikolle hakeudutaan anonyymisti eikä siellä kirjata asiakkaiden tietoja. Klinikoiden osoitteet ovat myös salaiset. (Global Clinic)

4.2 Auttavia tahoja

Vuoden 2017 keväällä paperittomien kanssa työskenteleviä tahoja tuli paljon lisää. Mukaan tuli useita uusia toimijoita. Kolmannen sektorin järjestöjen ja evankelisluterilaisen kirkon sekä muiden kirkkokuntien lisäksi on syntynyt kansalaisten itse organisoimia verkostoja ja ryhmiä. Suomessa toimii erityinen monien toimijoiden yhteinen Paperittomat -verkosto, johon kuuluu muun muassa ADRA Finland säätiö, jonka missiona on välittävien ja oikeusperustaisten yhteisöjen ja yhteiskuntien kehittäminen, Emmaus Helsinki ry, Ensi- ja turvakotien liitto, Helsingin seurakuntien Erityisnuorisotyö, Helsingin seurakuntien Yhteisen seurakuntatyön diakonia ja kansainvälinen työ sekä Lääkäriin Sosiaalinen Vastuu ry, joka toimii terveyden tasa-arvon saavuttamiseksi Suomessa ja maailmalla.

Muita verkoston jäseniä ovat Monika-Naiset Liitto, joka on valtakunnallinen, sosiaalialalla toimiva monikulttuurinen järjestö, joka edistää maahanmuuttajataustaisten naisten tasa-arvoista asemaa ja osallisuutta Suomessa sekä ennaltaehkäisee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, Pakolaisneuvonta ry, joka on ulkomaalaisoikeuteen erikoistunut lakitoimisto sekä vaikuttamis- ja asiantuntijatyötä tekevä kansalaisjärjestö, Pro-tukipiste ry, joka edistää seksi- ja erotiikka-alalla toimivien ihmisten sekä ihmiskaupan uhrien osallisuutta ja oikeuksia, Psykologien Sosiaalinen Vastuu ry, Rikosuhripäivystys (RIKU), Suomen Mielenterveysseura, Suomen Pakolaisapu, joka on Suomen suurin pakolais- ja siirtolaiskysymyksiin erikoistunut asiantuntijajärjestö, Suomen Punainen Risti, Yhteiset Lapsemme ry,

Vammaisfoorumi ry/Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma sekä Vapaa liikkuvuus -verkosto. (Monikanaiset. Uutiset. Paperittomat -verkoston kannotto)

Helsingin Diakonissalaitoksella toimii päiväkeskus Hirundo, joka on kohdistettu EU:n liikkuvalla väestölle. Siellä annetaan mahdollisuus käydä suihkussa ja esimerkiksi pestä pyykkiä. Hirundo tarjoaa myös mahdollisuuden käyttää nettiä ja sieltä saa tarvittaessa tukea päivittäisten asioiden hoitamiseen ja neuvontaa sosiaali- ja terveystalvuluista. (Helsingin diakonissalaitos. Liikkuva väestö.)

Vapaa Liikkuvuus on siirtolaisaktiivien verkosto, joka on perustettu vuonna 2006. Se kannattaa liikkumisen vapautta ja ihmisoikeuksia riippumatta siitä, millaisesta taustasta ihminen tulee. Verkosto järjestää toimintaa erilaisissa toimintaryhmissä. Oikeudet ilman rajoja ry tukee heidän toimintaansa. Vapaa liikkuvuus antaa neuvontaa Helsingissä ja Tampereella liittyen oleskelulupiin ja ihmisoikeuksiin. (Vapaa liikkuvuus).

Myös Sininauhasäätiö tekee työtä paperittomien hyväksi. He tekevät etsivää ja jalkautuvaa työtä paperittomana Suomessa oleskelevien tavoittamiseksi. Heiltä saa tietoa kolmannen sektorin matalan kynnyksen palveluista, ja he tukevat ihmisiä niihin pääsyssä. Sininauhasäätiö on julkaissut 2017 ensimmäisen Kadun kansan oppaan, josta selviää pääkaupunkiseudun hätämajoituspaikat, ilmaiset ja edulliset ruokailumahdollisuudet, paikat, joissa voi käydä suihkussa ja pestä vaatteitaan sekä muita matalan kynnyksen palveluita. (Sininauhasäätiö. Toimintamme. Maahanmuuttajatyö. Tuki paperittomille.)

4.3 Kirkkoturva

”Kirkkojen tehtävä on usein olla se, jonka puoleen käännytään, kun muuta turvaa ei enää ole. Kirkkoon on jokainen tervetullut uskonnosta, sukupuolesta, etnisyydestä, sosiaalisesta asemasta tai oleskeluoikeudesta riippumatta.” (SEN. Turvaa kirkosta -ohjeistus kirkkoturvan järjestämiseen.)

Suomen Ekumeeninen Neuvosto julkaisi 12.6 2019 päivitetyn version ohjeistuksesta koskien kirkkoturvaa. Suomen ekumeeniseen neuvostoon kuuluvat muun muassa Suomen Evankelis-Luterilainen kirkko, Suomen Ortodoksinen kirkko, Suomen Vapaa kirkko, Suomen Pelastusarmeija sekä Katolinen kirkko Suomessa. (SEN. Jäsenkunta.) Kirkkoturvaa voidaan järjestää tilanteessa, jossa paperittomaksi jäänyt henkilö tai perhe kääntyy seurakunnan tai muun kristillisen yhteisön puoleen hakeakseen apua omaan tilanteeseensa. Kirkkoturvaprosessi käynnistyy aina turvaa pyytävän aloitteesta ja sillä pyritään siihen, että ihmisiä kohdellaan oikeudenmukaisesti. Turvaa hakevan uskonnollinen tausta ei saa vaikuttaa hakijan kohteluun, eikä häntä ole tarkoitus käännättää kristityksi, jos hän edustaa jotakin muuta uskontoa tai ei tunnusta mitään olemassa olevaa uskontoa. Kristillinen etiikka pohjaa lähimmäisenrakkauden etiikkaan, on siis pyrittävä siihen, että ihmisoikeudet toteutuvat, toiminta on oikeudenmukaista ja kohdellaan lähimmäistä niin, kuin haluaisimme itseämme kohdeltavan. (SEN. Turvaa kirkosta -ohjeistus kirkkoturvan järjestämiseen.)

Kirkkoturvaa voidaan tarjota esimerkiksi turvapaikanhakijalle, joka on tullut kohdellusti epäoikeudenmukaisesti turvapaikkaa hakiessaan. Kirkkoturvan tarjoaminen voi tarkoittaa monenlaisia asioita. Esisijaisesti sen tarkoitus on turvata ihmisoikeudet ja säilyttää turvattavan henkilön ihmisarvo. Henkilö voidaan majoittaa, hänelle voidaan antaa aineellista apua, ohjata esimerkiksi tarvittavien lakipalveluiden piiriin tai antaa muunlaista tarvittavaa sosiaalista tukea. Diakoninen turva on luonteeltaan myös hengellistä. Lainsäädäntö ei tunne kirkkoturvaa, ja näin ollen poliisin pyytäessä esimerkiksi poistamaan tiloissaan olevia turvapaikanhakijoita, pyyntöä ei tarvitse noudattaa, koska se ei perustu lakiin. Yleensä viranomaiset ja seurakunnat toimivat kuitenkin hyvässä yhteistyössä keskenään. (SEN. Turvaa kirkosta -ohjeistus kirkkoturvan järjestämiseen.)

Talvikki Ahonen käsittelee Diakonian tutkimus (1.2018) kirjan artikkelissaan eri kirkkokuntien diakoniatyötä kirkkoturvatoiminnan näkökulmasta. Kirkkoturvatilanteiden taustat voidaan jakaa hänen tutkimuksensa mukaan aineiston perusteella kolmeen kategoriaan. Niitä ovat virheet tai puutteet turvapaikkakäsittelyssä, perheenyhdistämistilanteisiin liittyvät ongelmat sekä kyseenalaiset palautukset. Jos seurakunta epäilee, että turvapaikanhakuprosessin aikana on tapahtunut puutteita tai virheitä, se on peruste ryhtyä kirkkoturvaan. Siihen etteivät turvapaikkapäätökseen vaikuttavat keskeiset asiat tule esille turvapaikkaprosessin aikana on monia syitä. Jos turvapaikanhakija on joutunut raiskauksen tai kidutuksen uhriksi hänen voi olla vaikea kertoa sitä varsinkin, jos haastattelija turvapaikkapuhuttelussa on vastakkaista sukupuolta. Voi myös olla, että turvapaikanhakijalle on epäselvää, mitkä tekijät tulevat vaikuttamaan päätökseen. Jos turvapaikanhakija kertoo joistain hakemuksen kannalta olennaisista asioista vasta jälkikäteen, voidaan se tulkita siten, että hän yrittää parannella aiempaa heikkoa tarinaansa. Joskus kulttuurierot ja puutteellinen tulkkaus voivat vaikuttaa siihen, että kaikki oleellinen ei tule esiin turvapaikkapuhuttelussa. (Ahonen 2018,11–12.)

Toinen kirkkoturvatilanteeseen mahdollisesti johtava syy on lapsen edun toteutuminen ja perheen koossa pysyminen. Perheen kyseessä ollessa, kirkkoturvan perusteena on yleensä lapsen edun toteutumatta jääminen turvapaikkaprosessissa. Seurakunnat katsovat tällaisiksi tilanteet, jossa alaikäisen lapsen vanhemmat karkotetaan maasta ja lapsi menettää oikeuden vanhempiinsa. Turvaa hakevien haavoittuvuus on myös kirkkoturvan keskeisiä tekijöitä. (Ahonen 2018,12.)

Kirkkoturvatilanteiden kolmas syy liittyy laajempaan maahanmuuttopolitiikkaan Euroopassa. Viime vuosina Euroopan unionin jäsenmaat ovat pyrkineet tekemään yhtenäisempää turvapaikkajärjestelmää, taustalla tähän on ollut vääränlainen käsitys siitä, että kaikissa jäsenmaissa olisi samanlaiset mahdollisuudet saada turvapaikka. Käytännössä tämä prosessin yhdenmukaistaminen on tarkoittanut turvapaikkaa Euroopasta hakevien kannalta enemmän kaaosta, se on

myös vähentänyt oikeusturvaa ja tehnyt oikeudenmukaiset turvapaikkaprosessit sattumanvaraisiksi. (Ahonen 2018,12.)

4.4 Diakoniatyö

Kristillinen ihmiskäsitys on diakoniatyön perusta ja sen mukaan jokainen ihminen on yhtä arvokas. Jokaisella ihmisellä on ihmisarvo eikä sitä voi kieltää tai poistaa. Diakoniatyössä ei ketään tule jättää ilman apua eikä sulkea ulkopuolelle. (Gothoni, Helosvuori, Kuusimäki & Puuska 2012, 81) Kirkkojärjestyksessä määritellään diakonia seuraavasti: ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.” (KJ 4:3) Kansainvälisen diakonian periaatteissa sanotaan, että Kristillisen palvelun tarkoitus on toimia inhimillisen kärsimyksen lieventämiseksi sekä elämän suojeleminen kaikkialla maailmassa. Se myös edellyttää avunsaajan itsenäisyyden, riippumattomuuden ja ihmisarvon kunnioittamista. Kaikki toiminta tähtää oikeudenmukaisuuteen ja lähimmäisenrakkauden toteutumiseen. (Gothoni ym. 2012, 39)

Diakoniatyössä kohdataan ihminen kokonaisvaltaisesti. Tällöin nousee esiin yksilön fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset, taloudelliset ja hengelliset kysymykset. Diakoniatyötä tehdään asiakaslähtöisesti, mikä tarkoittaa sitä, että edetään avun tarvitsijan ehdoilla. (Gothoni ym. 2018,82–83.) Diakoniatyö voi toimia herättelijänä ja äänitorvena yhteiskunnan päättäjien suuntaan. Se voi tuoda esille asioita, jotka vaativat korjaamista. Työssään diakoniatyöntekijät kohtaavat ihmisiä, joiden kautta he pääsevät tutustumaan erilaisiin epäkohtiin yhteiskunnassa. Diakoniatyöntekijä voi tarvittaessa viedä nämä asiat päättäjien tietoisuuteen. Diakoniatyö on viimeinen luokku ihmiselle, joka on kokenut tullessaan kaltoinkohdeksi muilla tahoilla yhteiskunnassa, se auttaa niitä, joiden voimat ovat huvenneet monimutkaisen byrokratian keskellä. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 162.)

Koska paperittomuus on melko uusi ilmiö Suomessa, tarvitaan tietoa, jotta kaikki seurakunnat, uskonnolliset yhteisöt sekä niiden työntekijät olisivat valmistautuneet antamaan diakonista apua kohdatessaan paperittomia. Seurakunnilla ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla saattaa olla tärkeää tietoa maahantulijoiden tilanteesta ja asemasta Suomessa. Suomessa näkemyksiä tuodaan viranomaisien tietoon, mutta vaikutus on ollut heikko, kun taas esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa viranomaistahot arvostavat eri lailla kolmannen sektorin tuottamaa tietoa ja kokemusta. (Gothoni & Siirto, 131—132.) Diakonia-ammattikorkeakoulussa valmistunut opinnäytetyö (Keinänen 2019) sisältää erityisesti diakoniatyöntekijöille suunnatun oppaan tueksi paperittomien ihmisten kohtaamiseen, mutta oppaasta voi olla hyötyä myös muille paperittomia kohtaaville ihmisille.

4.5 Ristin suojassa -projekti

Vuonna 2017 Helsingin seurakuntayhtymä aloitti erityisdiakoniassa projektin, jonka tarkoituksena oli auttaa pääkaupunkiseudulla paperittomina eläviä ihmisiä. Yhdessä Vivo ry:n kanssa käynnistettiin Hermannin diakoniatalolla hätämajoitus, joka toimi niin vakituisen kuin vapaaehtoistyöntekijöidenkin voimin. Vivo ry on Kristillisellä arvopohjalla toimiva 1950 perustettu yhdistys, entiseltä nimeltään Ko-vaosaisten ystävät. Sen tarkoituksena on auttaa yhteiskunnan heikompiosaisia. Majoitustoiminta Hermannin diakoniatalolla loppui 16.12. 2019, jonka jälkeen paperittomat voivat löytää yösjän Diakonissalaitoksen tiloista Alppikadulta. Samoissa tiloissa toimii myös liikkuvalla väestölle tarkoitettu yömajoitus.

Projekti käynnisti myös paperittomalle asiakaskunnalle suunnatun päiväkeskustoiminnan yhteistyössä Sininauhasäätiön ja Suomen Punaisen ristin kanssa. Päiväkeskuksessa autetaan paperittomia sekä paperittomuuden uhan alla eläviä ihmisiä. Päiväkeskus Mosaiikissa on mahdollista saada palveluohjausta ja neuvontaa, apua viranomaisasiointiin sekä hakemusten täyttämiseen. Paikalla olevat työntekijät auttavat asiakkaita erilaisissa paperittomuuteen liittyvissä kysymyksissä. Avun tarve vaihtelee peruselämiseen kuten majoitukseen, ruokaan tai vaatteisiin liittyvistä ongelmista aina oleskelun laillistamiseen liittyviin asioihin.

Päiväkeskuksessa voi myös juoda kahvia, pelata pelejä, opiskella suomen kieltä tai saada apua esimerkiksi CV:n tekemiseen. Päiväkeskuksen palveluihin kuuluvat myös perjantaisin paikalla olevan Pakolaisneuvonnan lakimiehen palvelut, johon asiakkaalla on oikeus varata aika maksuttomasti. Mosaiikin osoite ei ole julkinen, vaan sen saa soittamalla päiväkeskuksessa työskenteleville henkilöille. Myös muut paperittomien kanssa toimivat tahot ohjaavat asiakkaita paikalle, ja tieto kulkee myös ihmisten omien verkostojen kautta. (Helsingin Seurakuntayhtymä.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, minkälaista tukea ja apua paperittomat henkilöt tarvitsevat turvapaikanhakuprosessin ollessa kesken. Keskitämme erityisesti siihen tilanteeseen, kun turvapaikanhakija on saanut kielteisen päätöksen ja hänen oikeutensa vastaanottopalveluihin on päättynyt. Tutkimme myös, mistä paperittomat hakevat ja saavat apua. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Minkälaisia fyysisiä ja psyykkisiä haasteita paperittomat kohtaavat jäätyään paperittomaksi?
2. Mistä paperittomat ovat saaneet tukea ja onko se ollut riittävää?
3. Näkevätkö paperittomat tulevaisuutensa olevan Suomessa vai onko heidän mahdollista palata kotimaahansa?

Tavoitteenamme oli tuottaa tietoa siitä, minkälaisia tuen muotoja paperiton tarvitsee kielteisen turvapaikanhakupäätöksen jälkeen. Turvapaikanhakuprosessin aikana henkilöllä on vastaanottopalvelut käytössään, mikä tarkoittaa sitä, että hänelle kuuluu majoitus, vastaanottoraha, ruoka ja terveydenhuoltopalvelut. Kun ihmisestä tulee paperiton, palvelut lakkaavat ja hänellä ei ole laillista oikeutta oleskella maassa, eikä hänellä ole oikeutta vastaanottopalveluihin sisällyttyjä sosiaali- ja terveystalvaeluita, mutta turvapaikka-asian käsittely on yhä kesken. Näin ollen hänen on jollakin tavalla hoidettava itselleen elämää ylläpitävät tarpeet kuten asuminen ja ruoka. Jos paperiton henkilö haluaa valittaa saamastaan päätöksestä, on hyvä, että hän saa valitusprosessiin myös tarvittavan oikeudellisen avun.

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus on kuvata todellista elämää ja saada tutkittavasta kohteesta mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys. Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruun välineenä toimii ihminen. Laadullinen tutkimus mahdollistaa myös sen, että

ihmisen oma ääni saadaan kuuluville. Tutkimuksen tulokset ja teoria muodostetaan tutkitun aineiston perusteella ja tutkimuskysymys/kysymykset muotoutuivat tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–166.)

Saadaksemme tarvittavaa tietoa tutkimustamme varten keräsimme tietoa teema-haastattelulla. Metodien valintaan vaikutti se, että toinen opinnäytetyön tekijöistä on töiden ja harjoitteluiden puitteissa tottunut kartoittamaan eri kulttuureista tulevien ihmisten taustoja ja elämäntilanteita. Haastattelun tuoman tiedon avulla pyrittiin kokoamaan sellaista tietoa, jonka avulla voitiin mahdollisimman luotettavasti tehdä päätelmiä koskien tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 66). Teema-haastattelun perustana on oletus siitä, että kaikki tutkittavat ovat kokeneet tietyn tapahtuman tai läpikäyneet samankaltaisen prosessin ja että me tutkijoina olemme selvittäneet ilmiöön liittyvän teorian ja ilmiöön liittyvät keskeiset elementit ja prosessit. (Puusa & Juuti 2011, 8–182.)

Tutkimuskysymyksillämme pyrimme selvittämään, mitä palveluita paperittomat tarvitsevat, mitä palveluita he ovat käyttäneet ja mitkä tahot niitä tarjoavat. Selvitimme myös minkälaisia fyysisiä ja psyykkisiä haasteita paperittomuus on tuonut heidän elämäänsä. Ennen haastattelua laadimme teema-haastattelurungon teorian ja ennakkokäsitystemme pohjalta. Haastattelurungon kysymykset johdatte-limme tutkimuskysymyksistämme. Haastattelut nauhoitimme, jonka kerroimme myös haastateltavillemme. Haastattelut litteroimme eli kirjoitimme auki, joko sanasta sanaan tai osittain, jolloin haastattelun teemaan kuulumattomat asiat jäivät pois.

Aineiston analysoimme sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on perusana-lyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisten tutkimusten perin-teissä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sisällönanalyysiä käytetään silloin, kun tar-koituksena on löytää tekstissä esiintyvät merkitykset. Tarkoituksemme oli saada esiin tiivistetty ja yleistävä kuvaus ilman, että menetämme aineiston informaatio-arvoa. Sisällönanalyysin avulla halusimme tuoda esille tekstissä esiintyvät yhtä-läisyydet ja kuvata ne sitten sanallisesti. Sisällönanalyysi on hyvä analyysitapa

silloin kun aineiston keskeiset asiat halutaan kuvata tiivistetysti sanallisessa muodossa. (Leinonen, 2018.)

5.2. Haastattelut

Aloitimme haastateltavaksi sopivien ihmisten etsimisen kesällä 2019. Haastateltavien löytäminen osoittautui kuitenkin melko haastavaksi. Koska toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti harjoittelun Ristin suoja- projektissa, meillä oli valmiina kontakti muutama paperittomaan, joilta uskoimme saavamme haastattelut. Saimme myös arvokasta apua päiväkeskus Mosaiikin työntekijöiltä. Heidän avullaan onnistuimme sopimaan haastatteluajat sekä saimme heiltä tulkkausapua. Eräs pitkään paperittomana suomessa oleskellut haastateltava perui haastattelun viime hetkellä. Hän vaikutti erittäin ahdistuneelta saavuttuaan haastattelutapaamiseen ja mukana olleen tulkin avulla selvisi, ettei hän ollut enää halukas osallistumaan haastatteluun. Vaikka olimme selittäneet hänelle, että emme kysyisi mitään hänen taustastaan eikä syistä turvapaikanhakemiseen, hän päätti perua haastattelun. Tilanne oli kaikin puolin epämukava, koska huomasimme, kuinka suunnattomasti pelkästään ajatus asioista puhumisesta sai aikaan huomattavia fyysisiä oireita. Tämä tapaus laittoi meidät myös miettimään, kuinka ison kynnyksen yli haastateltavamme joutuvat käymään suostuessaan haastateltavaksi.

Kun saimme kontaktin haastateltavaan, sovimme yhdessä tapaamisen sopivaksi katsomaamme paikkaan. Haastattelupaikkoina toimivat kahvilat, päiväkeskus Mosaiikin tila sekä Hermannin diakoniatalo. Yhteensä saimme kuusi (6) haastateltavaa. Kaksi (2) haastateltavista puhui suomea, jolloin emme tarvinneet tulkin apua. Neljä (4) haastateltavaa haastateltiin tulkin avulla. Haastateltavien ikäkauma oli välillä 24–63 vuotta ja yksi (1) haastateltavista oli nainen ja muut miehiä. Tulkin saimme käyttöömmme Ristin Suoja- projektin avustuksella.

Itse haastattelut teimme valmiin teemahaastattelurungon pohjalta. (Liite 1.) Haastateltaville olimme etukäteen kertoneet mitä haastattelu käsittelee, mutta emme

olleet aina varmoja, olivatko haastateltavat ymmärtäneet meitä. Jouduimme useaan otteeseen vakuuttamaan, ettei heidän henkilöllisyytensä selviä opinnäytetyöstämme, eikä myöskään heidän sanomisiaan käytetä missään muussa yhteydessä kuin opinnäytetyössämme ja siinäkin he pysyvät täysin tunnistamattomana. Tästä syystä kaikki työssämme käytettävät sitaatit voivat olla kenen tahansa haastattelemamme henkilön lausumaa emmekä ole käyttäneet minkäänlaista jaottelua eri henkilöiden lausumien välille. Tästä syystä tulosten esittelyosuuden luettavuus ehkä kärsii hieman. Haastateltavilta pyysimme kirjallisen suostumuksen. (Liite 2.) Lomake on ainoastaan suomeksi, mutta käänsimme sen aina huolellisesti haastateltavalle hänen ymmärtämällään kielellä.

Itse haastattelut nauhoitimme varmuuden vuoksi kahdella nauhurilla. Nauhoittamisen etu on se, että ne voidaan jälkepäin purkaa helposti käsiteltävään muotoon. Vaikka olimme näyttäneet haastattelulomaketta usealle ihmiselle, huomasimme kahden ensimmäisen haastattelun aikana, että joitakin kohtia piti hiukan tarkentaa. Haastattelu oli mallia puolistrukturoitu, joten tarkentavilla kysymyksillä saimme kuitenkin olennaista tietoa kysymästämme asiasta. Huomasimme myös, että jouduimme kysymään samoja asioita useaan kertaan saadaksemme vastauksen esitettyyn kysymykseen. Parin haastateltavan kohdalla ennen haastattelua sekä haastattelun jälkeen käyty keskustelu antoi enemmän tietoa kuin itse haastattelu. Tämä voi selittyä sillä, että joskus haastateltavaa saattaa jännittää esimerkiksi haastattelun nauhoittaminen tai itse haastattelutilanne (Puusa & Juuti 2011, 78).

5.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksemme sisältää kuusi yksilöhaastattelua, niiden kesto oli 15–25 minuuttia. Aloitimme työstämisen haastattelujen kuuntelulla ja litteroinnilla. Oman haasteensa tähän toi haastateltavien suomen kielen taidon heikkous sekä se, että osassa haastatteluja käytimme tulkkia. Haastattelut kuuntelimme useaan kertaan luotettavan litteroinnin aikaansaamiseksi. Kun haastattelut litteroitiin, niitä oli helpompi tarkastella ja analysoida. Se myös auttoi rajaamaan aineistoa

ja keskittymään tutkimuksen kannalta olennaiseen. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 13–14.) Koimme, että kuusi haastattelua oli meidän tutkimuksemme kannalta riittävä määrä. Haastateltavien saamisen haasteellisuus huomiioon ottaen olimme erittäin tyytyväisiä voidessamme haastatella kuutta henkilöä.

Litteroidut aineistot tallensimme kuudeksi eri tiedostoksi, jotka tulostimme ja teimme muistiinpanoja opinnäytetyömme kannalta tärkeimmistä esiin tulevista seikoista. Perusteellinen perehtyminen haastatteluaineistoon oli välttämätöntä analysoinnin kannalta. Tutkimusaineistomme analyysiin on käytetty sisällönanalyysimenetelmää. Sen tavoitteena on järjestää tutkimusaineisto tiivistettyyn ja ymmärrettävään muotoon niin, ettei aineiston sisältämä informaatio kuitenkaan katoa tai muutu. (Puusa & Juuti 2011, 117.)

Aineiston analysointi voidaan aloittaa esimerkiksi etsimällä aineistosta tutkimustehtävää vastaavia ilmaisuja. Merkitsimme tulostamiimme haastatteluihin eri värein esiin nousevia käsitteitä, jonka jälkeen jaottelimme ne omiin teemoihinsa. Eri teemoihin jakaminen pilkkoo aineiston eri aihepiirien mukaan ja niiden avulla voidaan selkeästi ilmaista mitä kustakin aiheesta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105, 123.) Teemaluokiksemme muodostuivat: lähteminen kotimaasta, kotimaahan palaaminen, fyysisen ja psyykkisen tuen tarve, auttavat tahot sekä tulevaisuus.

6. TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Lähteminen kotimaasta

Kysyimme haastateltaviltamme taustatietoa siitä, milloin he olivat lähteneet kotimaastaan ja miltä se tuntui. Haastateltavista suurin osa oli tullut Suomeen vuosina 2015 ja 2016. Yksi haastateltava oli tullut Suomeen 2010. Kaikki haastateltavat kertoivat olevansa pakotettuja lähtemään heitä koskevan henkilökohtaisen uhan takia. Kaikki haastateltavamme olivat tulleet Suomeen yksin ilman perhettään. Kukaan haastateltava ei ollut valinnut nimenomaan Suomea turvapaikanhakumaakseen. Haastateltaviemme ajanjaksot paperittomana elämisestä vaihtelivat useista vuosista muutamaaan kuukauteen. Turvapaikanhakuprosessit kestävät usein vuosia, joten epätietoisuudessa elämisen ajanjaksot voivat olla pitkiä. Kotimaasta lähteminen ja sitä edeltäneet tapahtumat olivat monella haastateltavalla vahvasti mielessä, koska ne olivat sisältäneet monia traumaattisia tilanteita. Myös monelle haastateltavallemme matka lähtömaasta Suomeen on ollut traumaattinen. Yksi haastateltavamme kuvasi tilannetta kotimaassaan näin:

Iranissa oli presidentinvaalien äänestys. Minä olin yksi niistä, jotka osallistui siihen mielenosoitukseen. Silloin melkein 50 ihmistä on pidätetty kiinni. Kymmenen ihmistä on tapettu. Sitä varten jouduin lähtemään pois. Nyt minun veljeä kidutettu siellä.

Kaikki haastateltavamme olivat lähteneet kotimaastaan jonkin heitä kohdanneen uhan takia. Lähtömaan olosuhteet ovat voineet olla epävarmat jo pitkään ennen lähtöä, esimerkiksi maassa vallitsevan poliittisen tilanteen vuoksi, joka pahimmillaan voi tarkoittaa sitä, että maassa vallitsee jatkuva sotatila, siksi on ymmärrettävää, että turvallisuuden tunne oli vastaajillemme erittäin tärkeää. Suomi on rauhallinen maa ja haastateltavamme arvostivat sitä.

Koska Suomessa on turvallisuus. Kun mä olen Suomessa, rauha maassa.

Tapetaan mitä tahansa, ja siellä on vaarallista ja ei ole niin kuin ihan sama kuin Suomessa vaan siellä on turvatonta. Esimerkiksi se, että ihmiset kaippaa niinku turvaa, turvallinen olo

Joo, esimerkiksi ihmiset jos sanotaan ja eläimet jos sanotaan tarvii suojaa. Se on vaikeaa niin kuin siinä tilanteessa.

Kaikki haastateltavat ilmaisivat huolensa perheestään ja sukulaisistaan, he eivät tienneet heidän olinpaikkaansa tai sitä, olivatko he ylipäätään elossa. Epätietoisuus sukulaisten olinpaikasta ja elämäntilanteesta voi itsessään aiheuttaa erilaisia mielenterveydellisiä ongelmia. Yksi haastateltava kertoi, että hänen perheensä ja kolme lastaan olivat jääneet kotimaahan eikä hän ollut kuullut heistä mitään sen jälkeen, kun hän oli joutunut lähtemään. Yhteydenpito sukulaisiin voi olla vaikeaa esimerkiksi puutteellisten nettiyhteyksien takia. Perhe saattaa joutua pakenemaan tahollaan yhä uudestaan, eikä kontakti säily.

Jos mä olisin tiennyt, ettei mulle tapahdu mitään en olisi ollut päiväkään tänne Suomeen, vaikka Suomi on turvallinen maa, mutta en olisi halunnut olla päiväkään erossa perheestä.

Kyllä, he (vaimo ja kolme lasta) ovat jääneet sinne, mutta sen jälkeen minä en tiedä, mitä heille kuuluu, mutta sen jälkeen olen kuullut, että he ovat Etiopiassa. En ole kuullut he kun olen lähtenyt pois.

Sukulaisilla on vielä ongelmia ja siellä on vaarallinen tilanne.

Kaikki vastaajamme olivat tulleet Suomeen ilman perhettä. Vastaajiemme kieli-taito Suomeen tullessa rajoittui oman kielen osaamiseen, tai sellaiseen kieleen, jolla on vaikea asioida erilaisissa virastoissa tai ylipäätään selvittää asioita esimerkiksi internetsivustoilta. Kaikki haastateltavamme kokivat olevansa ulkopuolisia ja erillään yhteiskunnasta.

Pahalta tuntuu. Oma kotimaa jäi perhe ja tulen ulkomaalainen vieras maa.

6.2 Kotimaahan palaaminen

Koska yksi paperittomille tarjottu tukimuoto on vapaaehtoisen paluun tuki, Kysymme, miltä palaaminen kotimaahan tuntuisi ja olisivatko haastateltavamme halukkaita palaamaan, jos tilanne kotimaassa muuttuisi. Tällä hetkellä jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että palaaminen kotimaahan on mahdotonta. Yksi

haastateltavista toivoi voivansa palata, jos tilanne kotimaassa rauhoittuu. Yksi haastateltava kokee puolueeseen kuulumisensa ongelmallisena. Puolueeseen kuuluminen saattaa tarkoittaa vastaajiemme lähtömaissa hiukan erilaista tilannetta kuin Suomessa, jossa voi vapaasti harjoittaa politiikkaa ilman, että siitä syystä esimerkiksi kidutetaan tai pahimmassa tapauksessa tapetaan.

Siitä lähtien kun olen ollut Suomessa ongelmat Iranissa ovat vaan syventyneet. Olen aktiivinen puolueessa. Siinä puolueessa, joka on Iranin vastaan, palaaminen on mahdotonta.

Yksi haastateltava oli otettu kiinni Suomessa poliisin toimesta. Pelko palauttamisesta aiheutti sen, että vastaaja oli ollut 17 päivää nälkälakossa säilössä ollessaan. Palauttaminen kotimaahan tarkoitti hänen mielestään kuolemaa tai pitkää vankeustuomiota. Se, että ihminen joutuu käyttämään näin äärimmäisiä keinoja, estääkseen oman palauttamisensa kotimaahan kertoo, että uhka kotimaassa on hänelle todellinen.

Onhan mahdotonta, kun 29.11.2016 poliisi on kutsunut minut ja minä menin paikalle ja minut pidätettiin ja vietiin säilöön ja he halusivat lähettää minut takaisin kotimaahani Iraniin ja minä olin 17 päivää säilössä nälkälakossa ja koska vaikka mä halusin mennä, niin onhan mahdotonta koska mä tiedän kuinka riski siinä on. Tässä tapauksessa minä mietin, että jos minua palautetaan Iraniin todennäköisesti minua hirtetään tai minulle annetaan elinkautinen vankeustuomio.

Jokainen haastateltava koki kotimaansa tilanteen itselleen hengenvaarallisena, eivätkä he nähneet mitään mahdollisuutta palata ennen kuin tilanne kotimaassa muuttuu.

En voi palata, koska minulla on vielä, uhka on edelleen olemassa ja minulla on siellä hengenvaara.

Henkilökohtainen uhka, joka minulla oli kotimaasta

Tilanne on edelleen olemassa, uhka, jonka takia olen poistunut kotimaasta. Jos mä palaan uhka on olemassa ja se tarkoittaa, että minä itse vaarantaisin henkeni ja joudun riskimään oman elämäntilanteeni.

Se on tosi hankala palata takaisin kotimaahan, koska meillä on paljon ongelmia.

Pelkäsin henkeni puolesta, jos mahdollista menisin takaisin.

Yksi haastateltavista kertoo, että hänen kotimaassaan ihminen voidaan tappaa missä tahansa, kadulla tai jopa omassa kodissaan. Vaikka haastateltava on joutunut lähtemään vastaanottokeskuksesta, hän kokee olevansa tyytyväinen, koska on turvassa. Hän pelkää, että palatessaan kotimaahansa hänet tapettaisiin. Hän kokee menevänsä mieluummin vankilaan Suomessa, kuin palaavansa kotimaahansa.

Siellä on olemassa uhka mitä olen pakennut kotimaasta pois, ihmiset voi elää vaikka ilman yhden annos ruokaa, mutta ilman turvaa ei voi elätä, siellä edelleen tapetaan ihmisiä ilman syytä, omassa asunnossa tapetaan, tapetaan tielle. Tapetaan mitä tahansa, ja siellä on vaarallista ja ei ole niin kuin ihan sama kuin Suomessa vaan siellä on turvatonta.

Jos minä olen niin kuin Suomessa vankilassa, minä tiedän olen turvassa, en voi palata kotimaahan. Jos mä palaan kotimaahan siellä mulla tapetaan heti.

Moni vastaajistamme kokee olevansa umpikujassa, koska heillä ei ole oikeutta tehdä töitä, he eivät saa vastaanottokeskuksen palveluita eivätkä voi käydä koulu. Kaikki vastaajistamme yhtä lukuun ottamatta olivat tehneet töitä Suomessa olleessaan ja ilmaisivat halunsa elättää itsensä työllä eivätkä odottaneet saavansa rahaa vastineetta. He ovat kuitenkin tahtomattaan joutuneet tilanteeseen, jossa työnteko ei tule kysymykseen, koska heillä ei ole työnteko-oikeutta. Tällainen tilanne saattaa johtaa siihen, että hakeudutaan tai ajaudutaan tilanteeseen, jossa tehdään työtä pimeästi, pahimmassa tapauksessa lähes korvauksetta.

Esimerkiksi tämä tilanne, missä minä elän niin kuin tällä hetkellä minulla on lopetettu koulu, minulla ei ole oikeutta työskennellä Suomessa, mulla on vastaanottopalvelu lakkautettu.

Meitä myös haastettiin miettimään, miten itse pärjäisimme ilman majoitusta, ruokaa ja rahaa kadulla. Kuten vastaajamme sanoo, ajatuksena edellä mainitun tilanteessa eläminen päivästä toiseen tuntuu mahdottomalta, mutta kun ei ole vaihtoehtoja, on pakko sopeutua tilanteeseen.

Jos kysyn sulta pystytkö elämään tässä tilanteessa kuukausikaan, se on niin vaikeaa, äärimmäiseen vaikeaa, ihmiset ei pysty elätä, mutta minä elän tällöinen tilanne tällä hetkellä.

6.3 Fyysisen ja psyykkisen tuen tarve

Kysyimme haastateltaviltamme millaista tukea ja apua he kokevat tarvitsevansa eläessään paperittomana. Osa vastaajista kertoo fyysisitä oireistaan, joihin on yrittänyt saada apua. Paperittomat ovat oikeutettuja vain kiireelliseen hoitoon, joten monet hoitoa vaativat oireet ja sairaudet jäävät hoitamatta, koska hoito pitäisi kustantaa itse ja se on kallista varsinkin yksityisellä lääkäriasemalla. Yksi haastateltavista koki huolta omasta terveydentilanteestaan, hänelle oli tehty jotain koikeita, mutta hän ei ollut saanut tuloksia tehdyistä testeistä. Saadusta avusta oltiin kiitollisia.

Joo joutuin kerran etsimään apua terveystilanteessa ja olen käynyt Vantaan kaupungin terveydenhuolto, mutta sieltä aina kysytään, Onko sinulla tuloja? Pystytkö maksamaan itse? Ja mulla ei ole tuloja. Vantaan kaupunkilla on tällä hetkellä niin kuin kriteeri, paperittomalla ei ole oikeus terveydenhuoltoon, mutta jouduin tulemaan Helsinkiin päin ja etsinyt apua Kalasataman terveyshuoltokeskus, sieltä mulle tehty tutkimus, mutta edelleen minä odotan vastaus, en tiedä tietäkö ne kuka mä oon, eikö ne halua kertoa mikä mulla on...

Muillakin haastateltavilla oli ollut fyysisiä vaivoja, joihin he olisivat tarvinneet apua ja lääkitystä, mutta he eivät tienneet mistä apua voi saada.

En ole saanut apua, mutta olisin tarvinnut, esimerkiksi viime viikko minulla oli kuukautiset ja tosi pää kipeä. En tiennyt mistä minä saan apua ja kun se tulee kuukautiset, se on niin paljon verta tulee ja kova kipu ja mutta en saanut apua ja enkä minä tiedä mistä minä saan apua

Voi sanoa, että monesta eri syystä tottakai. Se vaikuttaa koska siitä lähtien kun olen ollut Suomessa minä olen saanut monenlaisia sairauksia elikä ihottumaa ja stressin. Toinen syy että tänä aikana minä olen kärsinyt aika paljon, vaikea sanoa..kun on niin vaikeaa.

Myös viranomaisten pelko aiheutti vastaajissa erilaisia oireita. Vastajiemme kotimaassa viranomaisten ja esimerkiksi poliisin toiminta saattaa olla poikkeavaa suomalaisen poliisin toiminnasta. Meillä poliisi toimii lain puitteissa, eikä pidätä tai pahoinpitele ketään mielivaltaisesti.

En voi olla minuuttiakaan vaikka ajattelematta sitä. Kun näkee vaikka poliisin niin tärisee ja pelottaa. Kyllä vaikeuttaa monista eri syistä elikkä häiritsee elämää.

Jatkuva huoli ruoan, vaatteiden ja yösijan saamisesta aiheutti kaikille vastaajille psyykkisiä oireita kuten masennusta ja unettomuutta. Pahaa oloa lisää epätietoisuus siitä, muuttuuko mikään, koska tulevaisuus ei ole omissa käsissä ja täytyy vain odottaa.

Tuntuu huonolta, masentunut, ei ole unta, mietin paljon.

Paljon ongelmia, esimerkiksi sairaus. Ei ole paikkaa, asuntoa, ei ole rahaa. Ei ole ruokaa. Kaikki on ongelma ja tarvii apua, mutta mitä minä voin tehdä, kun minulla ei ole paperi.

Minä kärsin ei ole nukkumapaikka ei ole ruoka.

Kaikki elämä pimeä surullista masennus. Kaikki päivät sama. Tosi väsynyt kun ei nuku. Jos nukkuu joku paikka vartija herättää. Aina on nälkä. Kukaan ei jaksaa sama joka päivä. Jos nukkuu vain pari tunti.

Yksi vastaajista koki, että häntä kohdellaan kuin rikollista, mutta ero oikeaan rikolliseen on siinä, ettei hänen tuomiolleen ole määrätty päättymispäivää, vaan rangaistus jatkuu eikä siihen voi itse vaikuttaa.

Mä olen täällä kuin rikollinen mutta en ole tehnyt rikos. Jos olisin saanut tuomio, tietäisin se loppuu rangaistus. Nyt minä vain odotan eikä voi olla pääsy vapaaksi.

Viisi vastaajista kertoi työskennelleensä ennen kielteisen turvapaikkapäätöksen saamista. 1.6 2019 voimaan tulleen lain mukaan työskentelyoikeus päättyy, kun kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen maasta poistamispäätös on täytäntöönpanokelpoinen. Viisi vastaajista halusi jatkaa työntekoa Suomessa ja elättää itsensä. He olivat valmiita tekemään mitä tahansa työtä, kunhan voisivat elättää itsensä. Myös halu opiskella tuli esiin monesta vastauksesta. Kaikkien haastateltavien halu oli saada oleskelulupa Suomeen. Yhden haastateltavan vastauksesta näkyi turhautuminen siihen, että työpaikkoja olisi ja kielitaito riittäisi, mutta lupa tehdä työtä puuttuu. Hän koki ongelmalliseksi myös henkilöllisyystodistuksen

puuttumisen. Hän kertoi, että oleskelulupa olisi avain kaikkeen, voisi tehdä työtä, matkustaa ja opiskella.

Monikin asia on vireillä elikä haluaisin oleskeluluvan, minulla olisi oma asunto, on tärkeä opiskella ja saada ammatti ja mennä töihin. Jos minulla olisi opiskelulupa mun elämä oli ihan erilainen kuin nyt. Koska ihan sama, kun oleskelulupa tekee ihmisen elämän avain, ilman sitä ei voi matkustaa.

Yksi haastateltavamme oli ollut töissä ja hän pystyi elättämään itsensä, mutta kun kielteinen turvapaikkapäätös tuli, hän joutui lopettamaan työnteon. Nyt hän elää viimeisellä palkallaan, eikä tiedä mitä tapahtuu, kun rahat loppuvat

Joo, pitkän aikaa mä oon niin kuin työskennellyt, mulla oli oma palkka elätin siihen asti, mä olin asunut yksityimajoituksessa, mutta nyt kun olen paperiton, edelleen minulla on viime palkka vähän jäljellä ja elän siitä.

Minä toivon laillisesti oleskelulupa Suomeen. Olen asunut Suomessa neljä vuotta ja minulla ei ole oleskelulupaa. Olen ollut töissä, mutta jos minun pitää hakea taas muiden alla töitä, minun pitää aina tarvita oleskelulupa. Minä pystyn elättämään jos minulla on lupa.

Yksi haastateltavista oli jo iäkäs mies, jolla oli paljon perussairauksia, hän vaikutti haastattelussa jo puoleksi luovuttaneensa, eikä toivonut muuta kuin oleskelulupaa ja rauhallista loppuelämää. Hänen lähtömaassaan eliniänodote on 62–64 vuotta. Jos hänet palautettaisiin lähtömaahansa, ei olisi varmaa, saisiko hän hoitoa olemassa oleviin perussairauksiinsa. Nyt hän on saanut hoitoa Global Clinicin ja Kalasataman kautta.

Minä olen jo vanha mies. Toivottavasti Migri hyväksyy mulle ja laittaa henkilöllisyystodistus ja oleskelulupa mulle koska Suomessa on turvallisuus. Kun mä olen Suomessa, rauha maassa. Mä haluan asunto ja hyvä elämä.

Yksi vastaaja kokee, että hänen vaihtoehtonaan on joko palata kotimaahan tai jatkaa laitonta oleskelua Suomessa. Hän kokee, ettei saa apua mistään, eikä tiedä mistä apua voi hakea ja millaisesta avusta hänelle olisi hyötyä. Hän ei ollut myöskään valinnut juuri Suomea turvapaikanhakumaakseen eikä ollut tietoinen, kuinka Suomessa toimitaan haettaessa turvapaikkaa ja mitkä hänen oikeutensa siinä vaiheessa ovat.

En ole etsinyt, koska en tiedä mistä saan apua kun ole joutunut tässä tilanteessa ja minulle on annettu kaksi vaihtoehtoa, mennä takas kotimaahan tai mennä maan alla. Minä valitsenut tämä enkä etsinyt apua enkä tiedä missä mä saisin laillisesti asua Suomessa. Mulle ei kerrottu Suomi-systeemiä ja mulle ei kerrottu mikä mulla on oikeus täällä ja mikä mulla voi olla niinkun lallisesti Suomi. Jos mä sanon esimerkiksi sinua tähän tilanne missä mä elän, ehkä sinä joudut niinkun tuntemaan. Tällä hetkellä minä elän ja tiedän tunne ja se on niin äärimmäinen vaikea ja enkä tiedä mistä minä saan apua.

Vastauksista korostuu myös se, että vastaajat kokevat olevansa muiden armoilla, eivätkä pysty itse vaikuttamaan omaan tilanteeseensa. Yksi vastaajista toivoi myös pääsevänsä takaisin vastaanottopalveluiden piiriin, jolloin karenssin jälkeen olisi mahdollista tehdä töitä. Hän kokee olevansa masentunut juuri siitä syystä, ettei pysty itse vaikuttamaan omaan tilanteeseensa ollenkaan.

En itse valitsenut tilanne, missä mä oon tällä hetkellä, tämä päätös on tullu niinkun viranomaiselta ja meidät on heitetty vastaanottopalvelun ulkopuolella, todella oli niin vaikea.

Moni haastateltava vetosi suomalaisiin ja toivoi enemmän ymmärrystä itselleen ja tilanteelleen. He kokivat, ettei kukaan ymmärrä miten pahassa tilanteessa he elävät tai miltä heistä tuntuu. Paperittomien tilanne onkin varmasti täysin vieras suurelle osalle suomalaisista. On myös epäilyä, että paperittomien auttaminen olisi rikos.

Minä tarvitsen apua kaikki suomalaiset ihmiset, kun he eivät tiedä, että oleskelulupa on tosi tärkeä meille. Jos mä tiedän suomalainen henkilö, minä voin pyytää apua. Nyt mä en tiedä mistä voin pyytää apua.

6.4 Auttavat tahot

Kysyimme haastateltaviltamme, mistä he ovat saaneet apua Suomessa olo aikana. Esille tuli hyvin vahvasti se, ettei apua ole helppo löytää. Vaikka auttavia tahoja on olemassa, ne eivät ole löydettävissä. Ystävät ja omat verkostot ovat suuressa roolissa palvelujen löytämisessä. Useissa vastauksissa käy myös ilmi, että apua on saatu, mutta siitä saatu hyöty on ollut heidän mielestään vähäistä

tai olematonta. Palvelut ennen kielteistä oleskelulupapäätöstä koettiin hyväksi ja niistä oltiin kiitollisia, mutta tipahtaminen palveluiden ulkopuolelle teki kaikkien elämästä haastavaa. Viisi vastaajista oli asioinut Kalasatamassa, jossa sijaitsevat paperittomien sosiaalipalvelupiste. Päiväkeskus Mosaiikin kautta viisi vastaajista oli saanut neuvontaa ja tilaisuuden tavata Pakolaisneuvonnan lakimiestä.

Olen ollut Kalasataman sosiaalitoimistolla ja olen tavannut sosiaalityöntekijän ja mulle kerrottu, että mulla tällä hetkellä ei ole oikeus kun mä olin työskennellyt ja mulla on palkka sitten minulla ei ole niin kuin taloudellisesti autetaan, mutta mulla ohjattiin Mosaiikkiin ja kerrottiin, että Mosaiikkiin löytyy lakineuvonta, voitko mennä sinne ja varata aika ja olen ollut ja tavannut

Kaverit tiesivät mikä lakimies on hyvä. Jolla on enemmän tietoa Iranista ja politiikasta eli sitä varten. Minä itse ole mennyt asianajajille paikan päälle.

Neljä vastaajista mainitsi kirkon tai seurakunnan paikaksi, josta oli saanut apua. Saatu apu on ollut lähinnä majoitus-, ruoka- ja vaateapua. Haastatteluista jäi käsitys, että esimerkiksi keskusteluapua kukaan haastateltavamme ei ole saanut eikä toisaalta ole sitä pyytänytäkään. Koetaan, ettei keskustelusta saa mitään hyötyä, vaan halutaan konkreettista tukea. Se, että saatu apu koetaan riittämättömänä, voi ainakin osittain johtua siitä, että päällimmäinen tarve on saada oleskella laillisesti Suomessa. Vastaajamme eivät kuitenkaan pitäneet saamaansa apua tarpeettomana, vaan olivat erittäin kiitollisia kaikesta saamastaan avusta.

Melkein puoli vuotta olin Ruotsissa, siellä afganistanilaiset auttoivat minulle. Kun tulin takaisin, sain kirkon hätämajoituksen. Mosaiikki auttaa minulle ja Kalasataman maahanmuuttajapalvelut. Sain toimeentulotukea sieltä.

Eli puolue on auttanut ja olen erittäin kiitollinen kirkosta ja diakoniatalosta. Suomalaiset ovat auttaneet, tunnen etten ole yksin, mutta se ei riitä tässä.

Silloin kun mä olin Joensuussa minun ystävät ja jotka oli kirkossa töissä he ovat kyllä yrittäneet auttaa monella tavalla, mutta se ei vaikuttanut yhtään.

Yksi haastateltava kehui suomalaisia ystävällisiksi ja rehellisiksi, mutta hän ihmetteli, että vaikka Suomessa on hyvät lait, niin hänen mielestään tuomarit, jotka

työskentelevät Migrissä antavat vääriä päätöksiä. Vastaaja on hakenut turvapaikkaa useasti ja saanut siis monia kielteisiä päätöksiä. Tämä tietysti aiheuttaa turhautumisen oikeusjärjestelmäämme kohtaan.

Minä ajattelen, että Suomi on aika turvallinen maa ja suomalaiset aika rehellisiä ja ystävällisiä, mutta minä ihmettelen kun Suomessa on hyviä lakeja ja minä ihmettelen, että nämä tuomarit, jotka työskentelee Migrissä, minkä takia he antavat ihan vääriä päätöksiä. Minä itse en ymmärrä yhtään sitä. Vaikka muuten Suomi on turvallinen ja oikeudenmukainen maa ja on tasa-arvo.

Yksi haastateltavamme koki, ettei hän ollut saanut apua mistään Suomeen tulojensa jälkeen, joten hän vastasi kysyttäessä tahoista, jotka ovat häntä auttaneet, ettei ole saanut mitään apua. Tässäkin voi olla todellisuus se, että vastaaja on saanut apua, mutta koska päällimmäinen tavoite on saada oleskelulupa, jotta voi olla laillisesti Suomessa, eikä tämä ole toteutunut, koetaan, ettei apua eikä tukea ole saatu.

En ole saanut.

Eräälle haastateltavallemme sosiaalitoimi oli antanut maksusitoumuksen ruoka-kauppaan, hän koki kohdanneensa rasismia kaupan työntekijältä, joka pyysi henkilöllisyystodistusta. Hän oli elättänyt itsensä käymällä töissä ja koki tilanteen nöyryyttäväksi. Haastateltavallamme ei ole henkilöllisyystodistusta ja hänelle oli luvattu, ettei sitä kysytä. Henkilöllisyystodistuksen pyytäminen on yleinen käytäntö maksusitoumuksella maksettaessa, eikä kaupan työntekijällä ollut todennäköisesti erillisiä toimintaohjeita paperittoman kanssa asioimiseen.

Viisi kuukautta. Minä sain maksusitoumus sosiaalitoimesta, mutta sieltä on niin kuin äärimmäisen vaikeaa. Kun me käydään ostoksille kaupoissa, siellä kysytään ensin, onko sinulla henkkareita?

Auttavista tahoista useimmin mainittiin päiväkeskus Mosaiikki. Kun henkilö on löytänyt palvelut esimerkiksi päiväkeskus Mosaiikin kautta, häntä yleensä autetaan kaikin mahdollisin keinoin. Työntekijät osaavat ohjata henkilön esimerkiksi Kalasataman palvelukeskukseen, mistä paperittoman on mahdollista hakea toimeentulotukea.

Mä en tiedä mistä mä haen apua, mutta Mosaiikki, tämä päiväkeskus, diakonit ja kaikki työntekijät auttaa mua tosi paljon. Kun mä tulin tänne he auttaa mulle. Kun olin diakonia hätämajoituksessa, siellä oli tosi mukava koska mun kaveri oli tosi hyvä henkilö. Mulla ei ole paljon ongelmia, koska maksusitoumus raha tuli maahanmuuttajalle.

6.5 Tulevaisuus

Kysyimme haastateltaviltamme, mitä he ajattelevat tulevaisuudesta Suomessa ja mitä he toivovat tulevaisuudessa saavansa ja saavuttavansa. Yhteneväistä kaikkien vastauksissa oli epävarmuus, se ettei tiedä saako oleskelulupaa, saa haastateltavissamme aikaan epävarmuuden ja epätoivon tunteita. Tulevaisuutta on vaikea suunnitella, koska kaikki vastaajat kokivat, ettei elämä ole omissa käsissä. Tulevaisuudelta toivotaan perusasioita kuten omaa asuntoa, opiskelupaikkaa ja työtä.

Toivon että elämä muuttuu, järjestyy parempi suunta, työllistyy, opiskelemaan.

Jos saan oleskelulupa minulla on paljon enemmän oikeus. Minä voin opiskella ammattikoulu ja minä voin työllistyä mitä tahansa, esimerkiksi tällä hetkellä olen opiskelemissa peruskoulu ja ensi vuonna toukokuun loppu. Jos tilanne ei muutu, minä en voi hakea ammattikouluun.

Haluaisin, että viiden vuoden päästä opiskelen ja työllistyn ja mulla on hyvä elämä.

Haluan olla laillisesti Suomessa ja haluan oleskeluluvan ja haluan olla omassa elämässä niin kuin hyvin, jos ajatellaan, että tällä hetkellä en pysty menemään kouluun, enkä mä pysty työskentelemään kun minulla ei ole lupa. Elikkä tilanne mikä mulla vaikuttaa ja vaikea tällä hetkellä jos mä puhun maailmassa kukaan ei pysty ymmärtämään.

Vastaajat kokivat vahvasti olevansa syrjäytyneitä yhteiskunnasta. Vaikka pape-rittomat tuntevatkin toisiaan ja verkostoituvat keskenään, se ei tarkoita sitä, että he saisivat toisistaan vertaistukea tai tuntisivat yhteenkuuluvuutta.

En tiedä mitä tapahtuu ja en tiedä mitä huomenna tapahtuu, mutta tällä hetkellä niin syrjäytynyt vaikka en ole yksin, tällä hetkellä paljon

ihmisiä, jotka ovat niin kuin samassa tilanteessa. Olemme syrjäytyneet tässä tilanteessa ja tämä on niin vaikea tilanne, mitä me eletään tällä hetkellä.

Vastaajat kokivat tilanteensa olevan viime kädessä Suomen valtion hallinnassa. Heidän tilanteestaan päättävät henkilöt, joita he eivät ole ikinä tavanneet, eikä heillä ole mahdollisuus vaikuttaa päätökseen millään lailla. He toivovat, että heitä kohdeltaisiin ennenkaikkea ihmisinä.

En pysty sanomaan, mutta tällä hetkellä tähän tilanne vaikuttaa valtio.. Meidän elämä ja päätös on jonkun ihminen kädessä ja ihminen on aina tuntee ja minä toivon että hän tuntee, että ollaan ihmisiä ja vaikuttaa tässä tilanteessa. Jos hän ymmärtää meidän tilanne ja voi auttaa ihmisiä ja toivon että voi auttaa.

Esimerkiksi Suomen systeemi, kun tilanne on mikä on ollut ei toiminut hyvin. Se on väärin mutta toivotaan, että tällä hetkellä joku muutos tapahtuu.

Sitä ei tiedä, koska Migrissä en mä tiedä. Nämä tuomarit jotka työskentelee Migrissä niillä on niin paljon dokumentteja. Kyllä luulen, että minulle pitäisi antaa oleskelulupa. He tietävät kuinka riski siinä on minun mennä takaisin Iraniin.

Yhden haastateltavamme mielestä hänen tilanteensa on niin huono, ettei hän pysty sitä selittämään. Tulevaisuudesta kysyttäessä kaikkien haastateltavien vastauksista paistoi epätoivo ja uskon puute siihen, että oma tilanne muuttuu paremmaksi. Yhdellä haastateltavistamme oli takana jo kymmenen vuotta oleskelua Suomessa, mutta hän on saanut toistuvasti kielteisiä turvapaikkahakemuspäätöksiä.

Minulla ei ole kuvaa kertoa sinulle minun tilanne. Onko sinulla?

Minä toivo, että Migri toimii tällä kertaa laillisesti ja saan myönteisen päätöksen että voin jatkaa elämääni. Tämä kymmenen vuotta on mennyt ihan turhaksi ja olen kärsinyt.

Yksi vastaajista koki, että häntä ei voi auttaa ja uskoo, että viime kädessä hän saa apua omasta uskostaan Jeesukseen.

En tiedä minun tulevaisuus. Kaikki sama. Jeesus tietää. Minä en halua mitään tulevaisuus.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Alkuperäinen suunnitelmamme oli tutkia paperittomana elämisen vaikutusta mielenterveyteen. Suunnitelman esitysvaiheessa saamamme palautteen perusteella vaihdoimme tulokulmaa ja päätimme tutkia, millaista tukea paperittomat tarvitsevat ja saavat pääkaupunkiseudulla. Paperittomuudesta puhutaan tänä päivänä myös suomessa enenevässä määrin ja koimme, että aihe on todella ajankohtainen. Ensin ajattelimme, että teemme tutkimuksen haastatteleamalla auttavien tahojen työntekijöitä, mutta teoriaosuutta tehdessämme huomasimme, että paperittomien itsensä ääni ei pääse useinkaan kuuluviin. Tiesimme kuitenkin, ettei haastateltavien saaminen tulisi olemaan kovin helppoa. Asetimme tavoitteeksemme saada viisi (5) haastateltavaa. Kuten arvelimme, haastateltavien löytäminen osoittautui melko vaikeaksi, mutta lopulta löysimme kuitenkin seitsemän (7) paperittomana pääkaupunkiseudulla elävää henkilöä haastateltavaksi. Yksi haastateltavista perui kuitenkin viime hetkellä haastattelun.

Itse haastattelujen tekeminen osoittautui melko haastavaksi. Ensin pulmia aiheutti haastateltavien tavoittaminen ja suostuminen haastateltavaksi. Monet käsitivät, että haastattelimme heitä koskien heidän syytään turvapaikanhakemiseen ja osa kieltäytyi tästä syystä haastattelusta. Kaikille haastateltavillemme painotimme, että haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista, ja he saivat kertoa ja jättää kertomatta juuri ne asiat, mitkä itse haluavat. Tarkoituksenaamme oli haastatella myös yhtä paperittomana elävää perhettä, mutta luovimme ajatuksesta haastateltuamme paria ensimmäistä henkilöä. Haastattelujen tekeminen oli myös meille tutkijoina henkisesti todella kuormittavaa itse haastattelujen sisällön ja aihepiirin takia, mutta myös siitä syystä, että koimme jollain tapaa avaavamme haastateltavien traumoja ja koimme aiheuttavamme heille surua heidän joutuessaan puhumaan tilanteestaan. Tästä syystä päätimme hylätä lapsiperheen haastattelun.

Kaikki turvapaikkaa hakeneet henkilöt joutuvat kuulusteltavaksi niin poliisin kuin Maahanmuuttovirastonkin toimesta, jossa he joutuvat todella seikkaperäisesti

kertomaan syistä hakea turvapaikkaa Suomesta. Asioita käydään läpi usein myös esimerkiksi auttavan järjestön työntekijän ja lakimiehen kanssa. Monen turvapaikanhakusyyt voivat olla erittäin traumatisoivia tai ylipäättään asioita, joista he eivät mielellään keskustelisi varsinkaan täysin tuntemattomien ihmisten kanssa. Huomasimme haastatteluita tehdessämme, että osalle oli todella vaikeaa peittää tunteitaan asioista puhuessaan. Myös meidät yllätti, miten nopeasti käsiteltävät aiheet alkoivat tuntua raskailta, emme olleet valmistautuneet siihen, kuinka vaikeista asioista haastateltavat loppujen lopuksi halusivat puhua. Heille tuntui olevan todella tärkeää se, että heidän hätäänsä kuunneltiin. Vaikka emme käsitelleetkään heidän syytään hakea turvapaikkaa tai muitakaan heidän lähtömaissaan tapahtuneita asioita, haastatteluissa esille tulevat asiat olivat haastateltavillemme erittäin vaikeaa kertoa. Tästä voi vain päätellä, että jo ennen paperittomuutta monilla on harteillaan raskaita asioita. Voi olla, että näiden asioiden käsittelemiseen ei ole aikaa eikä paikkaa paperittomana eläessä, vaan traumat purkautuvat vasta, jos ja kun elämä saadaan jollakin tavalla muuten tasapainoon, esimerkiksi saamalla oleskelulupa.

Apulaiskaupunginjohtaja Sanna Vesikansa toteaa Ylen haastattelussa (30.11.2017) seuraavaa: ” Näköalattomuus - tieto siitä, ettei tiedä, mihin seuraavaksi joutuu, asunnottomuus ja yhteiskunnan ulkopuolella oleminen altistavat mielen-terveysongelmille. Me kaikki ymmärrämme, että mielen-terveysongelmia on paljon edullisempi hoitaa ennalta kuin vasta siinä vaiheessa, kun on hyvin vakava ahdistus tai psykoosi. Tämä on myös yksi turvallisuusasia, mistä pitää puhua. Ajoissa tuleva hoito on aina edullisempaa ja tietenkin myös inhimillisempää”. (Helpinen & Pukkila 2017) Se, että paperittomat joutuvat elämään marginaalissa, ei ole kenenkään etu.

Tukea vastaajat kokivat tarvitsevansa elämisen perusasioihin, kuten ravinnon saantiin, majoitukseen ja terveyteen liittyviin asioihin. Suurimmaksi tuen tarpeeksi muodostui oleskeluun liittyvät asiat, haastatteluiden perusteella päällimmäisenä ongelmana koettiin oleskeluluvan puute. Vaikka kaikki vastaajat olivat saaneet jonkinlaista apua haastavassa elämäntilanteessaan, saatu apu ei ollut heille niin merkityksellistä siitä syystä, että heidän suurin ongelmansa oli oleskelun laillista-

miseen liittyvä ongelma, eikä siihen asiaan viimekädessä voi vaikuttaa kuin maa-hanmuuttovirasto. Suurin osa vastaajista halusi käydä töissä ja opiskella ammatin itselleen. Vastaajien oli vaikea ymmärtää, miksi he eivät ole saaneet oleskelulupaa ja vastaanottopalvelut ovat lakkautettu. Viranomaisten toiminta koettiin epäreiluna. Haastateltavamme kokivat turvapaikanhakujärjestelmän sekavana ja mielivaltaisena. Työnteko-oikeuden lakkaaminen vaikutti paperittomien elämään todella paljon, koska se vaikuttaa ratkaisevasti oman elämän hallintaan.

Uusi turvapaikkahakemus palauttaa oikeuden vastaanottopalveluihin ja sen myötä myös työnteko-oikeus astuu voimaan kolmen tai kuuden kuukauden päästä, riippuen siitä onko henkilöllä voimassa olevaa henkilöllisyyden varmistamiseksi hyväksyttävää matkustusasiakirjaa. Uutta turvapaikkaa haettaessa on kuitenkin laadittava uusi hakemus, joka on tehtävä perusteellisesti ja on osoitettava joitakin uusia seikkoja, joiden perusteella hakemus otetaan uusintakäsittelyyn, muuten hakemus voidaan palauttaa erittäin nopeasti takaisin hylättyinä.

Palveluiden löytäminen koettiin myös ongelmallisena. Palveluiden pariin oli löydetty pääasiassa ystävien ja olemassa olevien omien tuttavaverkostojen kautta. Palveluista mainittiin seurakunta ja kirkko, jotka ovat kynnyksettömiä paikkoja haakeutua, jos ei ole muuta tietoa siitä, mistä voisi saada apua. Kirkon ja seurakunnan avustuksella on ollut mahdollista saada ruokaa, vaatteita, majoitusta sekä keskusteluapua. Tästä syystä on tärkeää, että seurakunnan työntekijöillä ympäri Suomen olisi tietoa, kuinka toimia, kun he kohtaavat paperittoman ihmisen. Erikseen pääkaupungin palveluista mainittiin myös Kalasataman palvelukeskus ja päiväkeskus Mosaiikki, jonka kautta on mahdollista saada myös Pakolaisneuvonnan lakimiespalveluita. Lisäksi haastateltavamme mainitsivat eri ihmisten nimiä, jotka heitä ovat auttaneet. Heille oli usein kuitenkin epäselvää, missä kyseinen henkilö työskentelee tai onko hän vapaaehtoistyöntekijä vai yksityishenkilö.

Tulevaisuuden suunnitteleminen oli kaikille vastaajille vaikeaa. Vaikka heille olisikin tarjolla heidän tarvitsemiaan palveluita, heidän ainoa toiveensa on saada oleskelulupa Suomeen. Ilman oleskelulupaa ei voi käydä töissä, opiskella eikä muutenkaan voi kuulua millään tavalla yhteiskuntaan vaan syrjäytyä. Paperittoman tilanne on poikkeuksellinen verrattuna muihin syrjäytymisuhan alla eläviin

ihmisiin Suomessa, koska heille ei ole olemassa mitään lainsäädäntöä minkä mukaan toimitaan. Paperittomat ovat ihmisiä siinä missä muutkin, joten heihin pitäisi soveltaa samoja lakeja kuin muihinkin ihmisiin. Tämä tekee paperittomuudesta myös ihmisoikeuskysymyksen. Suomessa kunnat tekevät omat ratkaisunsa paperittomien suhteen eikä linja ole yhtenäinen. Yksi yhtenäinen olemassa oleva palvelu paperittomille on vapaan paluun mahdollisuus. Tämä ei kuitenkaan ollut vastaajillemme vaihtoehto, koska kaikki vastaajamme kokivat, että palaaminen kotimaahan olisi hengenvaarallista. Moni paperiton on saattanut syntyä maassa, johon häntä ollaan palauttamassa, mutta todellisuudessa hän on voinut asua koko elämänsä perheensä toisessa maassa, ja saattaa olla, ettei hänellä ole mitään kontaktia palautettavaan maahan.

”YK:n raportti kertoi hiljattain, että Suomi on jo toista kertaa peräkkäin maailman onnellisin maa. Tämän lisäksi Suomi nimettiin Euroopan unionin perusoikeusviraston vuonna 2018 julkistamassa selvityksessä EU:n rasistisimmaksi maaksi.” (Kytölä 2019.) On toivottavaa, että vaikka tämä raportti kertoo Suomessa vallitsevasta rasistisesta ilmapiiristä, päättäjät pystyisivät tekemään paperittomia koskevia päätöksiä, jotka noudattaisivat perus- ja ihmisoikeuksia. Paperittomille kasaantuu paljon erilaisia ongelmia ja niiden asianmukainen hoitaminen ja ennaltaehkäisy palvelee sekä heitä itseään että myös koko yhteiskuntaa. Kuten poliisin 2017 julkaistussa raportissa todetaan, paperittomana eläminen voi pahimmillaan aiheuttaa radikalisoitumista, lisätä harmaata taloutta ja altistaa ihmisiä hyväksikäytön uhreiksi. Ongelmien ja ahdistuksen kasautuessa ihmiset saattavat tehdä epätoivoisia tekoja.

Auttamistyön näkökulmasta paperittomat ovat todella haasteellinen ihmisryhmä. Ei siksi, että he olisivat hankalia ihmisiä vaan siksi, että tulevana diakoniatyöntekijöinä haluaisimme luoda apua hakevaan ihmiseen toivoa. Paperittomien kohdalla se on vaikeaa; on mahdotonta sanoa että ”varmaan pian saat oleskeluluvan” tai ”kyllä ne asiat pian järjestyvät”. Niin kauan kuin heidän ihmisoikeutensa eivät toteudu, me emme voi antaa takeita siitä, että heidän elämänlaatunsa tulee paranemaan. Asunnottomalle voidaan koittaa etsiä asunto, päihdeongelmainen

voidaan ohjata hoitoon ja syrjäytyneille voidaan järjestää erilaisia tukitoimia. Paperittomilla ei ole näkyvässä tulevaisuudessa helpotusta, on vain huonoja vaihtoehtoja, joista valita.

7.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimustamme varten haimme tutkimuslupaa Helsingin seurakuntayhtymältä. Luvan tutkimuksen tekemiselle saimme lokakuussa 2019. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa pohdimme, minkälaisia mahdollisia eettisiä ongelmia kohtaisimme tutkimusta tehdessämme ja otimme ne huomioon. Noudatimme tieteellisen tutkimuksen periaatteita, joita ovat muun muassa rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus, sekä asianmukaisten tutkimusmenetelmien käyttäminen. Myös tulosten käsittely, oikeanlainen lähdeviittaaminen sekä tietosuojan huomioon ottaminen on tehty eettisiä periaatteita noudattaen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7) Meidän tutkimuksessamme haastateltavien toiveena oli, ettei heidän henkilöllisyyttään pystyttäisi tunnistamaan. Osa toivoi myös, ettei heidän lähtömaansa selviäisi haastatteluista. Tulkkien käyttö on voinut aiheuttaa sen, etteivät kaikki vastaajien sanomat asiat ole täysin vastaavia heidän kertomansa kanssa. Käyttämämme tulkit ovat kuitenkin tehneet työtä paperittomien parissa pitkään ja alan termistö ja ilmiö on heille tuttu.

Ennen haastattelua kerroimme haastateltavalle, mitä haastattelu koskee ja miksi teemme tutkimustamme. Kerroimme myös muutamia esimerkkejä siitä, millaisia kysymyksiä esittäisimme. Yksi haastateltava kieltäytyi haastattelun nauhoittamisesta, joten hänen kohdallaan kirjoitimme vastaukset paperille. Opinnäytetyössämme esitetyt sitaatit ovat haastattelemiemme henkilöiden lausumia, eikä niistä voi tunnistaa erillisiä henkilöitä.

7.2 Jatkotutkimusmahdollisuuksia

Paperittomia on tutkittu suomessa vähän. Auttamistyön ja eettisyyden näkökulmasta katsottuna paperittomat ovat yhteiskunnassamme todella haavoittuvassa asemassa ja vailla oikeuksia. Heihin kohdistuu paljon ennakkoluuloja, eikä heidän ole mahdollista elää yhteiskunnassamme tällä hetkellä millään muotoa tasa-vertaisena. Yksi mielenkiintoinen tutkimusnäkökulma voisi olla pohtia heidän asemaansa juuri eettisyyden näkökulmasta.

Toinen mielenkiintoinen tutkimusmaasto olisi se, miten paperittomien palvelujärjestelmä toimii tai ei toimi Suomessa. Tiedossa on, että alueellisesti palveluiden tarjonta ja saatavuus vaihtelee suuresti kuntien välillä. Kuten tutkimuksessammekin selvisi, tietoa siitä, miten ja mistä paperittomat voivat saada palveluita, on erittäin vaikea saada.

Myös alkuperäinen aiheemme tutkia paperittomuuden vaikutusta mielenterveyteen voisi olla varteenotettava aihe. Meidän tutkimuksemme tuloksista selvisi, että jokainen vastaaja kärsi jonkin asteisista mielenterveyteen vaikuttavista oireista. Myös syrjäytymisen tiedetään aiheuttavan monenlaisia ongelmia ja paperittomat ovat varmasti yksi eniten marginaalissa elävä ryhmä.

7.3 Ammatillinen kasvu

Valmistumme sosionomi -diakoneiksi ja tarkastelemme tässä osaamistamme niin sosionomin kompetenssien kuin diakoniatyön osaamisen kentän mukaan. Osaamisvaatimukset sosiaalialalla jaotellaan kuuteen eri osa-alueeseen: Eettinen osaaminen, jonka sisältö on vahvasti siinä, että osaa ottaa huomioon ihmisoikeudet ja tasa-arvokysymykset sekä huomioida yhteiskunnan haavoittuvimmassa asemassa olevat ihmiset ja toimia eettisesti oman ihmiskäsityksensä sekä arvopohjansa mukaisesti. Paperittomia tutkiessamme eettisyyden monisyiset ongelmat olivat kaiken aikaa läsnä. Paperiton ihminen on laittomasti maassa, mutta

hän ei kuitenkaan ole itse laitton ja hänen ihmisoikeutensa ja perustarpeensa tulisi olla turvattu ja huolimatta siitä, mikä hänen oleskelustatuksensa on.

Seuraava osaamisvaatimus on asiakastyön osaaminen. Koko opiskeluajan olemme olleet tehneet vahvasti työelämäyhteistyötä niin erilaisten opintoihin kuuluvien tehtävien kuin työharjoittelun puitteissa, ja niihin ovat vahvasti liittyneet myös asiakastyö.

Tutkimuksemme viitekehys koostuu paperittomuudesta, heille suunnatuista tukipalveluista sekä kirkon ja diakoniatyön asemasta paperittomien auttamisessa. Opinnäytetyöhön haastattelemamme henkilöt eivät selkeästi itse hahmottaneet palvelujärjestelmää ja myös itse huomasimme, kuinka haastava viidakko sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmä voi olla.

Myös kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen kuuluu sosionomilta vaadittaviin kompetensseihin. Niin koko opiskeluaikamme kuin opinnäytetyön tekeminen on haastanut meidät pohtimaan yhteiskuntamme ongelmakohtia ja miettimään niille ratkaisumalleja sekä kyseenalaistamaan olemassa olevia rakenteita. Tulevaisuudessa toivomme, että pääsemme osaltamme oikeasti vaikuttamaan asioihin ja kehittämään toimintaa tulevan työmme kautta, oli työkenttämme sitten mikä tahansa.

Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen kuuluvat myös tulevan sosionomin osaamisalueisiin. Viimeistään opinnäytetyötämme tehdessä taitomme etsiä ja analysoida tutkimusartikkeleita ja muita lähteitä kehittyi huippuunsa. Koko opiskeluajan olemme erilaisten oppimistehtävien myötä kehittyneet ainakin teoriatasolla toimimaan erilaisissa kehittämistehtävissä ja olemme saaneet valmiudet toimia myös esimiestehävissä sekä yrittäjinä. (Diak. Osaamisvaatimukset. Sosionomi. (AMK)

Opinnäytetyön prosessi on kehittänyt yhteistyötaitojamme erilaisten asiakas- ja sidosryhmien välillä sekä opettanut verkostoitumisen tärkeyttä. Paperittomien tut-

kiminen haastoi meitä ammatillisesti muun muassa heihin kohdistuvien ennakkoluulojen ja vihapuheiden takia. Heidät voidaan nähdä rikollisina tai avuttomana henkilönä ilman omaa suoriutumiskykyä. Paperittomien kohdalla auttamisen mahdollisuudet ovat auttamisjärjestelmien puitteissa varsin rajalliset, mutta esimerkiksi diakoniatyön avulla on mahdollista antaa aineellista apua, konkreettista apua esimerkiksi viranomaisasiointissa sekä henkistä tukea. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme tutustuneet moniin yhteiskunnan rakenteisiin liittyviin ongelmiin, joihin meillä tulevana diakoniatyöntekijöinä on mahdollisuus vaikuttaa tai ainakin voimme yrittää puuttua epäkohtiin. Diakoniatyön hienous piilee siinä, että me voimme auttaa ketä tahansa, milloin tahansa ja missä tahansa, kuitenkin muistaen huolehtia myös omasta jaksamisestamme.

Ihmiset, jotka elävät yhteiskunnan marginaaleissa tarvitsevat paljon erilaista tukea ja on tärkeää, että he löytäisivät sellaisten ihmisten ja palveluiden pariin, jotka heitä pystyvät auttamaan. Syrjäytyminen on yksi tämän päivän suurista vitsauksista, koska se sitten nuoria, vanhuksia tai paperittomia. Varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisy on avainasemassa, mitä aikaisemmin syrjäytynyt saadaan takaisin yhteiskunnassa toimivaksi henkilöksi, sen parempi. Olemme käsittäneet, miten tärkeää on kohdata ihminen ihmisenä eikä antaa ennakkokäsityksille sijaa. On vaarallista, että ihmisiä määritellään vain heidän negatiivisen statuksensa kautta, esimerkiksi paperiton, vanki tai asunnoton. He kaikki ovat ensisijaisesti ihmisiä, ominen hyvine ja huonoine puolineen. Diakoniatyön hienous piilee siinä, että sitä tehdään kaikkien ihmisryhmien kanssa jättämättä ketään ulkopuolelle. Myös tutkimuksemme haastateltavista melkein kaikki olivat saaneet apua seurakunnalta. Meillä on tulevaisuudessa mahdollisuus kohdata näitä ihmisiä ja kulkea rinnalla. Mielestämme olemme onnistuneet käsittelemään tutkimamme aiheita eettisesti, ammatillisesti sekä oikeudenmukaisesti. Tulevana diakoniatyöntekijöinä meidän tulee olla valmiita kohtaamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia ihmisiä, tukea heitä ja puolustaa heidän oikeuksiaan. Mielestämme opinnäytetyömme osoittaa, että näin me olemme valmiita tekemään.

LÄHTEET

- Aalto, M. 29.3 2019 *Helsinkiin on syntynyt uusi paperittomien ryhmä*. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006051986.html>
- Ahonen, T. *Seurakunnat kielteisen turvapaikka päätöksen saaneiden tukena: kirkkoturvatoiminnassa sovelletut strategiat*. Diakonian tutkimus 1. 2018 saatavilla http://dts.fi/files/2009/10/DT1-18_web.pdf
- Andersson, L., Ascer, H. & Hjern, A. (2018) *Undocumented adult migrants in Sweden: Mental health and associated factors*. BMC Public health. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6294->
- Castaneda, A. E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S. & Santalahti, P. (2018). *Pakolaisten mielen-terveyden tukeminen Suomessa: PALOMA-käsikirja*. Helsinki: Terveysterveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla 12.10. 2019 https://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KA%cc%88SI-KIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Diak. Osaamisvaatimukset. Sosionomi. (AMK) <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Eduskunta. Tietoa eduskunnasta. Julkaisut. Aineistot. Saatavilla 30.7.2019 <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/aineistot/Documents/Tanner.pdf>
- Euroopan muuttoliikeverkosto. Tilastoja. Saatavilla 2.8.2019 http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunhttps://
- Global Clinic. Saatavilla 17.8 2019 <http://www.globalclinic.fi/>
- Globalis. Tilastot. Saatavilla 2.8.2019 www.globalis.fi/Tilastot/Pakolaiset-kohdemaittainnusi_2015_tumma.pdf
- Gothoni R. & Siirto.U. (2016) *Pakolaisuudesta kotiin*. Tallinna. Gaudeamus Oy
- Helin, M., Hiilamo, H. & Jokela U. (2010) *Diakoniatyö asiakkaan palveluksessa*. Helsinki. Edita
- Helpinen V. & Pukkila O. 30.11.2017. Mitä paperittomien laajemmat terveysterveyspalvelut tarkoittavat? Helsingin apulaispormestari vastaa. Yle Uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-9955322>

- Helsingin Diakonissalaitos. Blogi. Saatavilla 2.8.2019
<https://www.hdl.fi/blog/2019/03/29/paperittomia-on-suomessa-entista-enemman-ja-uutena-ilmiona-on-kasvanut-lapsiperheiden-maara/k>
- Helsingin Diakonissalaitos. 30.7.2019. *Suojattomat- hankkeen raportti.2017.*
<https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonissalaitos-Suojattomat-raportti-2017-web.pdf>
- Helsingin Diakonissalaitos. Liikkuva väestö. Saatavilla 20.1.2020
https://www.hdl.fi/tukea-ja-toimintaa/maahanmuuttajille/liikkuva_vaesto/
- Helsingin Seurakuntayhtymä. Ristin Suojassa- projekti tukee paperittomia. Saatavilla 10.8.2019 <https://www.helsinginseurakunnat.fi/uutiset/rxKUC7bNr>
- Hiltunen, A-K. (2019) Euroopan porteilla. Turvapaikkapolitiikan vaikeat vaiheet. Tallinna. Gaudeamus Oy
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. (2010) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Tallinna Raamatutrukikoda. Gaudeamus Helsinki University Press
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009) *Tutki ja kirjoita.* Hämeenlinna. Kariston kirjapaino Oy.
- Ihmisoikeusliitto. Ihmisoikeudet. Ihmisoikeuksien julistus. Saatavilla 3.12.201
<https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>
- International Organization for Migration. Avustettu vapaaehtoinen paluu ja paluu tuki Suomessa. Saatavilla 27.12.2019
<https://iom.fi/fi/avustettu-vapaaehtoinen-paluu-ja-paluutuki-suomessa>
- Jauhiainen J. & Gadd K. (2018) *Paperittomat Suomessa vuoden 2018 alussa.* URMI kaupunkianalyysi. Turun yliopiston maantieteen osasto. Saatavilla 29.9.2019 http://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/02/URMI_kaupunkianalyysi_3.pdf
- Jauhiainen, J., Gadd, K., & Jokela, J. (2017) *Paperittomat Suomessa.* Turun yliopisto. Turun yliopiston maantieteen ja geologianlaitoksen julkaisuja. Saatavilla 30.7.2019 <http://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/01/PAPERITTOMAT-SUOMESSA-2017.pdf>

- Kuokkanen, K. Yksi asunto, 20 ihmistä – Helsinkiin on syntynyt asuntomarkkinat, joista edes asukkaat eivät uskalla puhua. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla 17.12.2019. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006345511.html>
- Kytölä, L. Aina pitää pelätä poliisia: Paperittoman elämästä kertova teos kysyy, kenelle Suomi on maailman onnellisin maa. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla 27.3.2019. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006049828.html>
- L 731/1999 Perustuslaki. Saatavilla 29.1. 2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>
- Leinonen, R. Sisällön analyysi. Saatavilla 13.9.2019. <https://www.spoken.fi/sisallanalyysi/>
- Leppäkorpi, M. (2011) *Asiaton oleskelu kielletty*. Tallinna. Into Kustannus Oy Maahanmuuttovirasto. *Käännättäminen ja karkottaminen*. Saatavilla 10.8.2019 <https://migri.fi/kaannyttaminen-ja-karkottaminen>
- Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta. Saatavilla 14.8 2019. <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>
- Monika-naiset liitto ry. Uutiset. Paperittomat -verkostonkannanotto. Saatavilla 12.12.2019. http://www.monikanaiset.fi/tiedostot/Paperittomat_verkoston_kannanotto.pdf
- Mäntymaa, E. 14.11.2019 Suomi käännutti irakilaismiehen, joka tapettiin pian paluunsa jälkeen – Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tuomitsi Suomen ihmisoikeussopimuksen rikkomisesta. *Helsingin Sanomat*. <https://yle.fi/uutiset/3-11068247>
- Pakolaisapu. Pakolaisuus maailmalla. Saatavilla 13.8. 2019. <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-maailmalla/>
- Pakolaisapu. Sanasto. Saatavilla 13.8.2019. <https://pakolaisapu.fi/sanasto/>
- Pakolaisneuvonta. Saatavilla 2.8. 2019 <https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/paperittomat/>
- Paperittomat. Paperittomien oikeus terveyteen. Verkojulkaisu. Saatavilla 2.8.2019 http://www.paperittomat.fi/wp-content/uploads/2013/04/paperittomien-oikeus-terveyteen_verkoon.pdf

- Poliisi. Tietoa poliisista. Julkaisut. *Laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma2017-2020*. Saatavilla 10.08.2019
https://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/julkaisut/julkaisu/laittoman_maahantulon_ja_maassa_oleskelun_vastainen_toimintaohjelma_2017-2020?docID=58035
- Puusa, A.& Juuti, P. 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Tampere: Vastapaino
- Savolainen J. (27.6 2015) Grafiikka: Näin turvapaikanhakijalle käy, kun hän saapuu Suomeen. *Mtv3 uutiset*. Saatavilla 13.01.2019.
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/grafiikka-nain-turvapaikanhakijalle-kay-kun-han-saapuu-suomeen/5199340#gs.s6sx6c>
- SEN. Turvaa kirkosta-ohjeistus kirkkoturvan järjestämiseen. Saatavilla 12.12.2019 [http://www.ekumenia.fi/data/liitteet/suomi-310519-nettijulkaisu\(9\).pdf](http://www.ekumenia.fi/data/liitteet/suomi-310519-nettijulkaisu(9).pdf)
- SEN. Jäsenkunta. Saatavilla 12.12.2019 http://www.ekumenia.fi/sen_esit_taytyy/jasenkunta_-_medlemskapskret_sen/
- Sininauhasäätiö. Toimintamme. Maahanmuuttajatyö. Tuki paperittomille. Saatavilla 10.12.2019. <https://www.sininauhasaatio.fi/toimintamme/maahanmuuttajatyo/tuki-paperittomille/>
- Sisäministeriö. Turvapaikanhakijoiden uusintahakemukset. Saatavilla 15.1.2020
<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/uusintahakemukset>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Laittomasti maassa oleskelevien terveydenhuolto. Saatavilla 2.8.2019 <https://stm.fi/laittomasti-maassa-oleskelevien-sosiaali-ja-terveydenhuolto>.
- Schubert, C. (2007) Monikulttuurisuus mielenterveystyössä. Edita Publishing Oy Suomen pakolaisapu. Pakolaisuus maailmalla. Saatavilla 30.7. 2019 <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-maailmalla/>
- Takala, A. (26.10. 2019) Suomi on keskeyttänyt pakkopalautukset Irakiin. *Helsingin Sanomat*. Saatavilla 30.7.2019 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005877886.html>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 12/2019. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138298/URN_ISBN_978-952-343-351-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Saatavilla 12.08.2019 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys/turvapaikanhakijoiden-ja-pakolaisten-mielenterveys>
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Paperittomien terveyspalvelut. Saatavilla 15.8.2019 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/paperittomat/paperittomien-terveyspalvelut-suomessa>
- Tuomi, J & Sarajärvi, A 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki. Tammi.
- Valtioneuvosto. Ajankohtaista. Artikkelit. Saatavilla 27.12.2019 https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/euroopan-ihmisoikeustuomioistuinin-antoi-suomea-koskevan-ratkaisun-turvapaikanhakijan-palauttamista-irakiin-koskevassa-asias-1
- Sisäministeriö. Turvapaikanhakijoiden uusintahakemukset. Saatavilla 13.1.2020 <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/uusintahakemukset>
- Vapaa liikkuvuus-free movement. saatavilla 4.12.2019 <http://www.vapaaliikkuvuus.net/fi/home/>

Liite 1

Milloin olet tullut Suomeen?

Mitä lähteminen kotimaastasi merkitsi sinulle?

Mitä sinulle merkitsisi sinne palaaminen?

Miten kauan olet ollut paperiton?

Miten paperittomuus vaikuttaa jokapäiväiseen elämääsi?

Oletko saanut apua oleskelusi laillistamiseen Suomessa? (Mistä? Mistä sait tiedon auttavasta tahosta? Oliko apu riittävä?)

Millaisia haasteita paperittomuus tuo elämääsi? (sosiaaliset suhteet, nukkuminen)

Minkälaisiin ongelmiin olet hakenut apua? (Mistä? Mistä sait tiedon auttavasta tahosta? Oliko apu riittävä?)

Millaista apua toivoisit jatkossa saavasi?

Haluaisitko tulevaisuutesi olevan Suomessa vai jossain muualla?

Mitä toivot tulevaisuudelta?

Miltä tapahtumat kotimaasta lähtemisen jälkeen ovat tuntuneet?

Miltä suomalaisen järjestelmän toiminta tuntuu? (esimerkiksi paperittomuudesta pääsy takaisin palveluiden piiriin ja päinvastoin)

Liite 2

Haastattelulupa

Hei!

Olemme kolmannen vuoden sosionomi-diakoniopiskelijoita Diakonia ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, joka käsittelee paperittomana elävien ihmisten tuen tarpeita. Pyydämme lupaa haastatella Teitä opinnäytetyötämme varten. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen hävitämme asianmukaisesti haastatteluaineiston ja lupaamme, ettei kukaan ole tunnistettavissa opinnäytetyösämme.

Osallistun haastatteluun ja annan luvan käyttää haastattelun vastauksiani materiaalina opinnäytetyössä. Haastattelulupia on kaksi kappaletta. Yksi haastateltavalle ja toinen haastattelijoille.

Allekirjoitus: _____

Ystävällisin terveisin Mirva Laanti ja Marisa Sulvaran. Opinnäytetyöhön liittyvissä kysymyksissä voitte ottaa yhteyttä: mirva.laanti@student.diak.fi tai marisa.sulvaran@student.diak.fi